הלכה · משנה תורה · ספר נזיקין

משנה תורה, הלכות נזקי ממון

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

משנה תורה, הלכות נזקי ממון

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/משנה-תורה-הלכות-נזקי-ממון/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 5
פרק ג 7
פרק ד 10
פרק ה 11
פרק ו 13
פרק ז 14
פרק ח 16
פרק ט 18
פרק י 20
פרק יא 22
פרק יב 23
פרק יג 26
פרק יד 29

פרק א

א כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה שֶׁהִיא בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁהִזִּיקָה הַבְּעָלִים חַיָּבִין לְשַׁלֵּם שֶׁהֲרֵי מָמוֹנָם הִזִּיק שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לה) "כִּי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ". אֶחָד הַשּׁוֹר וְאֶחָד שְׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף. לֹא דִּבֶּר הַכָּתוּב בְּשׁוֹר אֶלָּא בַּהוֹוֶה:

ב וְכַמָּה מְשַׁלֵּם. אִם הִזִּיקָה בִּדְבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ לַעֲשׂוֹתָם תָּמִיד כְּמִנְהַג בְּרִיָּתָהּ. כְּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה תֶּבֶן אוֹ עָמִיר אוֹ שֶׁהִזִּיקָה בְּרַגְלָהּ בְּדַרְכָּהּ הִלּוּכָהּ חַיָּב לְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב ד) "מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם". וְאִם שִׁנְּתָה וְעָשְׂתָה מַעֲשִׂים שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לַעֲשׂוֹתָם תָּמִיד וְהִזִּיקָה בָּהֶן. כְּגוֹן שׁוֹר שֶׁנָּגַח אוֹ נָשַׁךְ. חַיָּב לְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק מִגּוּף הַמַּזִּיק עַצְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לה) "וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ" וְגוֹ':

ג כֵּיצַד. שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שָׁוֶה עֶשְׂרִים וְהֵמִיתוֹ וְהָרֵי הַנִּבֵּלָה שָׁוָה אַרְבָּעָה בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב לְשַׁלֵּם שְׁמוֹנָה שֶׁהוּא חֲצִי הַנֵּזֶק. וְאֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּף הַשּׁוֹר שֶׁהִזִּיק שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לה) "וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי". לְפִיכָךְ אִם הֵמִית שׁוֹר שָׁוֶה עֶשְׂרִים לְשׁוֹר שָׁוֶה מֵאתַיִם וְהַנִּבֵּלָה שָׁוָה מָנֶה אֵין בַּעַל הַנִּבֵּלָה יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַחַי תֵּן לִי חֲמִשִּׁים. אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שׁוֹר שֶׁהִזִּיק לְפָנֶיךָ קָחֵהוּ וְלֵךְ אֲפִלּוּ אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דִּינָר. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

ד הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ תָּמִיד כְּמִנְהַג בְּרִיָּתוֹ הוּא הַנִּקְרָא מוּעָד. וְהַמַּשְׁנֶה וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ כָּל מִינוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן תָּמִיד כְּגוֹן שׁוֹר שֶׁנָּגַח אוֹ נָשַׁךְ הוּא הַנִּקְרָא תָּם. וְזֶה הַמַּשְׁנֶה אִם הִרְגִּיל בְּשִׁנּוּיוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת נַעֲשָׂה מוּעָד לְאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁהִרְגִּיל בּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לו) "אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא":

ה חֲמִשָּׁה מַעֲשִׂים תְּמִים יֵשׁ בִּבְהֵמָה. וְאִם הוּעֲדָה לְאֶחָד מֵהֶן נַעֲשֵׂית מוּעֶדֶת לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה. וְאֵלּוּ הֵן. הַבְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לֹא לִגַּח וְלֹא לִגֹּף וְלֹא לִשֹּׁךְ וְלֹא לִרְבֹּץ עַל כֵּלִים גְּדוֹלִים וְלֹא לִבְעֹט. וְאִם הוּעֲדָה לְאֶחָד מֵהֶן הֲרֵי זוֹ מוּעֶדֶת לוֹ. אֲבָל הַשֵּׁן מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לֶאֱכֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ. וְהָרֶגֶל מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לִשְׁבֹּר בְּדַרְכָּהּ הִלּוּכָהּ. וְהַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לִרְבֹּץ עַל פַּכִּין קְטַנִּים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם וְלִמְעֹךְ אוֹתָן:

ו חֲמִשָּׁה מִינֵי בְּהֵמָה מוּעָדִין מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָן לְהַזִּיק וַאֲפִלּוּ הֵן בְּנֵי תַּרְבּוּת. לְפִיכָךְ אִם הִזִּיקוּ אוֹ הֵמִיתוּ בְּנִגִּיחָה אוֹ בְּנְשִׁיכָה וּדְרִיסָה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן חַיָּב נֵזֶק שָׁלֵם. וְאֵלּוּ הֵן. הַזְּאֵב וְהָאֲרִי וְהַדֹּב וְהַנָּמֵר וְהַבַּרְדְּלָס. וְכֵן הַנָּחָשׁ שֶׁנָּשַׁךְ הֲרֵי זֶה מוּעָד וַאֲפִלּוּ הָיָה בֶּן תַּרְבּוּת:

ז כָּל מוּעָד מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. וְכָל תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק מִגּוּפוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּשֶׁנִּכְנְסָה הַבְּהֵמָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְהִזִּיקַתְהוּ. אֲבָל אִם נִכְנַס הַנִּזָּק לִרְשׁוּת הַמַּזִּיק וְהִזִּיקַתְהוּ בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת הֲרֵי זֶה פָּטוּר עַל הַכֹּל. שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לוֹ אִלּוּ

לֹא נִכְנַסְתָּ לְרְשׁוּתִי לֹא הִגִּיעַ לְךָ חֶזֶק וַהֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה (שמות כב ד) "וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר":

ח הַזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶן לֹא לַמַּזִּיק וְלֹא לַנִּזָּק אוֹ בְּחָצֵר שֶׁהִיא שֶׁל שְׁנֵיהֶן וַהֲרֵי הִיא מְיֻחֶדֶת לְהַנִּיחַ בָּהּ פֵּרוֹת וּלְהַכְנִיס לָהּ בְּהֵמָה כְּגוֹן הַבִּקְעָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ. אִם בְּשֵׁן וְרֶגֶל הִזִּיקָה כְּדַרְכָּהּ הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ רְשׁוּת לְהַלֵּךְ [כָּאן] וְכָאן וְדֶרֶךְ הַבְּהֵמָה לְהַלֵּךְ וְלֶאֱכל כְּדַרְכָּהּ וְלִשְׁבֹּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ. וְאִם נָגְחָה אוֹ נָגְפָה אוֹ רָבְצָה אוֹ בָּעֲטָה אוֹ נָשְׁכָה. אִם תַּמָּה הִיא מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק וְאִם מוּעֶדֶת נֵזֶק שָׁלֵם:

ט הָיְתָה הֶחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶן מְיֻחֶדֶת לְפֵרוֹת וְלֹא לְהַכְנִיס בָּהּ בְּהֵמָה וְהִכְנִיס שָׁם אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין בְּהֶמְתּוֹ וְהִזִּיקָה חַיָּב אֲפִלּוּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל. וְכֵן אִם הָיְתָה מְיֻחֶדֶת לִבְהֵמָה לְשְׁנֵיהֶם וְהָיָה רְשׁוּת לְאֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד לְהַכְנִיס לָהּ פֵּרוֹת וְהִזִּיקָה פֵּרוֹתָיו חַיָּב עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל:

י שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת נְזִיקִין בְּשׁוֹר. הַקֶּרֶן וְהַשֵּׁן וְהָרֶגֶל. תּוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן נְגִיפָה נְשִׁיכָה רְבִיצָה בְּעִיטָה. תּוֹלְדוֹת הַשֵּׁן אִם נִתְחַכְּכָה בְּכֹתֶל לַהֲנָאָתָהּ וְהִזִּיקָה בְּחִכּוּכָהּ. וְכֵן אִם טִנְּפָה פֵּרוֹת לַהֲנָאָתָהּ. תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל הִזִּיקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ אוֹ שֶׁהִזִּיקָה בִּשְׁעָרָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ אוֹ כְּשֶׁכְּשָׁה בִּזְנָבָהּ אוֹ בַּאֲפָךְ שֶׁעָלֶיהָ בַּפְּרוּמְבְּיָא שֶׁבְּפִיהָ בַּזּוֹג שֶׁבְּצַוָּארָהּ. וְכֵן חֲמוֹר שֶׁהִזִּיק בְּמַשָּׂאוֹ בְּשַׁעַת הִלּוּכוֹ וְעֶגְלָה הַמּוֹשֶׁכֶת בְּקֶרוֹן שֶׁהִזִּיקָה בִּשְׁעַת מְשִׁיכָתָהּ. כָּל אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל הֵן וּבִרְשׁוּת הָרַבִּים פְּטוּרִין וּבִרְשׁוּת הַנִּזָּק מְשַׁלְּמִין נֵזֶק שָׁלֵם:

יא כְּשֶׁכְּשָׁה בִּזְנָבָהּ כְּשֶׁפָּשׁ רַב שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לַעֲשׂוֹתָהּ תָּמִיד וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. אוֹ שֶׁכְּשָׁכְּשָׁה בַּגִּיד שֶׁלָּהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה. פָּטוּר. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק גּוֹבֶה חֲצִי נֵזֶק מִמַּה שֶּׁתָּפָשׂ. שֶׁזֶּה הַדָּבָר סָפֵק הוּא אִם אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן שֶׁחַיָּב עֲלֵיהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל שֶׁפָּטוּר עֲלֵיהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

פרק ב

א אֶחָד אֲבוֹת נְזִיקִין וְאֶחָד הַתּוֹלְדוֹת אִם הָיָה הָאָב מוּעָד תּוֹלְדוֹתָיו מוּעָדוֹת וְאִם הָיָה תָּם תּוֹלְדוֹתָיו כְּמוֹהוּ. וְכָל אֲבוֹת נְזִיקִין וְכָל תּוֹלְדוֹתֵיהֶן מוּעָדִין הֵן מִתְּחִלָּתָן חוּץ מִקֶּרֶן וְתוֹלְדוֹתָיו שֶׁהֵן תָּמִים בַּתְּחִלָּה עַד שֶׁיּוּעֲדוּ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

ב כָּל תּוֹלָדָה כְּאָב שֶׁלָּהּ חוּץ מִצְּרוֹרוֹת הַמְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֵי הַבְּהֵמָה בִּשְׁעַת הִלּוּכָהּ. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁתּוֹלֶדֶת הָרֶגֶל הֵם וּפָטוּר עֲלֵיהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כְּרֶגֶל וְאִם הִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק מְשַׁלֵּם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו כְּרֶגֶל שֶׁהוּא אָב אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֵזֶק:

ג כֵּיצַד. בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּזָּק וְהָלְכָה וְהֵיזִּיקָה צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ וְשָׁבְרוּ אֶת הַכֵּלִים מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה הִיא:

ד וְכֵן אִם הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנִתְזוּ צְרוֹרוֹת מִתַּחַת רַגְלֶיהָ לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְשָׁבְרוּ אֶת הַכֵּלִים מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק. דָּרְסָה עַל הַכְּלִי בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וּשְׁבָרַתּוּ וְנָפַל עַל כְּלִי אַחֵר וּשְׁבָרוֹ. עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק:

ה הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּבָעֲטָה וְהִתִּיזָה צְרוֹרוֹת וְהִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים פָּטוּר. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק רְבִיעַ נֵזֶק אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. שֶׁהַדָּבָר סָפֵק הוּא שֶׁמָּא שִׁנּוּי הוּא וְאֵינוֹ תּוֹלֶדֶת רֶגֶל שֶׁהָרֵי בָּעֲטָה:

ו בָּעֲטָה בָּאֶרֶץ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְהִתִּיזָה צְרוֹרוֹת מֵחֲמַת הַבְּעִיטָה וְהִזִּיקוּ שָׁם חַיָּב לְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֵזֶק שֶׁזֶּה שִׁנּוּי הוּא בְּהַתָּזַת הַצְּרוֹרוֹת. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נֵזֶק אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בְּמָקוֹם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ שֶׁלֹּא תַּתִּיז וּבָעֲטָה וְהִתִּיזָה מְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֵזֶק. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נֵזֶק אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ:

ז כָּל הַמְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם הֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין מָמוֹן שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלְּמוֹ כְּמִי שֶׁלָּוָה מֵחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם. וְכָל הַמְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק הֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין קְנָס חוּץ מֵחֲצִי נֵזֶק שֶׁל צְרוֹרוֹת שֶׁהוּא הֲלָכָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

ח זֶה הַכְּלָל כָּל הַמְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק הֲרֵי זֶה מָמוֹן וְכָל הַמְשַׁלֵּם יֶתֶר אוֹ פָּחוֹת כְּגוֹן תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אוֹ חֲצִי נֵזֶק הֲרֵי הַיֶּתֶר עַל הַקֶּרֶן אוֹ הַפָּחוֹת קְנָס. וְאֵין חַיָּבִין קְנָס אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים. אֲבָל הַמּוֹדֶה בְּכָל קְנָס מִן הַקְּנָסוֹת פָּטוּר:

ט תַּרְנְגוֹל שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ לָאֲוִיר כְּלִי זְכוּכִית וְתָקַע בּוֹ וּשְׁבָרוֹ. אִם הָיוּ בְּתוֹכוֹ תַּבְלִין וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ כְּדֵי לְאָכְלָן. עַל הַתַּבְלִין מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם וְעַל הַכְּלִי מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק כַּחֲצִי נֵזֶק צְרוֹרוֹת שֶׁכָּךְ הוּא דַּרְכּוֹ. וְאִם הָיָה הַכְּלִי רֵיקָן הֲרֵי זֶה מְשַׁנֶּה וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק כְּכָל הַקְּנָסוֹת:

י וְכֵן סוּס שֶׁצָּנַף וַחֲמוֹר שֶׁנָּעַר וְשָׁבַר אֶת הַכֵּלִים מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק. הַתַּרְנְגוֹלִין מוּעָדִין לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּן וּלְשַׁבֵּר. הָיָה חוּט אוֹ רְצוּעָה קְשׁוּר בְּרַגְלֵיהֶן וְנִסְתַּבֵּךְ כְּלִי בְּאוֹתוֹ הַחוּט וְנִתְגַּלְגֵּל וְנִשְׁבַּר מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁקְּשָׁרוֹ אָדָם. אֲבָל אִם נִקְשַׁר עַל רַגְלֵיהֶם מֵאֲלֵיהֶן בַּעַל הַתַּרְנְגוֹלִין פָּטוּר. וְאִם הָיוּ לַחוּט בְּעָלִים וְלֹא הָיָה הַחוּט הֶפְקֵר בַּעַל הַחוּט חַיָּב חֲצִי נֵזֶק שֶׁהֲרֵי הוּא כְּבוֹר הַמִּתְגַּלְגֵּל:

יא הִצְנִיעַ בַּעַל הַחוּט אֶת הַחוּט וְהַתַּרְנְגוֹלִים דָּרְסוּ עָלָיו וְהוֹצִיאוּהוּ וְנִקְשַׁר בְּרַגְלֵיהֶן וְשָׁבְרוּ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים אַף בַּעַל הַחוּט פָּטוּר שֶׁהֲרֵי אָנוּס הוּא:

יב תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מַפְרִיחִין מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְשָׁבְרוּ אֶת הַכֵּלִים. אִם בְּכַנְפֵיהֶם שָׁבְרוּ מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם וְאִם בָּרוּחַ שֶׁבְּכַנְפֵיהֶם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק:

יג הָיוּ מְהַדְּסִין עַל גַּבֵּי עִסָּה אוֹ עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת וְטִנְּפוּ אוֹ נִקְּרוּ מְשַׁלְּמִין נֵזֶק שָׁלֵם. הִזִּיקוּ בְּעָפָר אוֹ בִּצְרוֹרוֹת שֶׁהֶעֱלוּ בְּכַנְפֵיהֶן אוֹ בִּרְגְלֵיהֶן מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֵזֶק:

יד הָיוּ מְחַטְּטִין בְּחֶבֶל וְנִפְסַק הַחֶבֶל וְנִשְׁבַּר הַדְּלִי מְשַׁלְּמִין נֵזֶק שָׁלֵם. וְהוּא שֶׁנִּתְגַּלְגֵּל הַדְּלִי מֵחֲמָתָן עַד שֶׁנָּפַל וְנִשְׁבַּר. וְאִם הָיָה עַל הַחֶבֶל אֹכֶל וּבָעֵת אֲכִילָתָן פָּסְקוּהוּ מְשַׁלֵּם גַּם עַל הַחֶבֶל נֵזֶק שָׁלֵם:

טו הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגַּג מִלְמַעְלָה לְמַטָּה וְשָׁבְרוּ אֶת הַכֵּלִים מְשַׁלְּמִין נֵזֶק שָׁלֵם מִפְּנֵי שֶׁמּוּעָדִים הֵן לְדָבָר זֶה. וְכֵן אִם נָפְלוּ וְהִזִּיקוּ. שֶׁעָלֶיהָן לְרֹאשׁ הַגַּג פְּשִׁיעָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְילָתָן אֹנֶס כָּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס חַיָּב:

טז קָפְצוּ מִמַּטָּה לְמַעְלָה מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֵזֶק. וְהוּא שֶׁנִּתְלַשׁ הַגְּדִי וְנִסְרַךְ וְקָפַץ הַכֶּלֶב. אֲבָל נִסְרַךְ הַכֶּלֶב וְדִלֵּג הַגְּדִי בֵּין מִלְמַעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִמַּטָּה לְמַעְלָה חַיָּבִין נֵזֶק שָׁלֵם. וְכֵן תַּרְנְגוֹל שֶׁדִּלֵּג בֵּין מִלְמַעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִלְמַטָּה לְמַעְלָה מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם:

יז כֶּלֶב שֶׁנָּטַל אֶת הַחֲרָרָה וְהָלַךְ לוֹ לַגְּדִישׁ. אִם הִנִּיחָהּ בַּגְּדִישׁ וְאָכַל אֶת הַחֲרָרָה וְהִדְלִיק אֶת הַגְּדִישׁ עַל הַחֲרָרָה וְעַל מְקוֹם הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם וְעַל שְׁאָר הַגְּדִישׁ חֲצִי נֵזֶק. וְאִם הָיָה מְגָרֵר אֶת הַחֲרָרָה עַל הַגְּדִישׁ וְהוֹלֵךְ וְשׁוֹרֵף מְשַׁלֵּם עַל הַחֲרָרָה נֵזֶק שָׁלֵם וְעַל מְקוֹם הַגֶּחָלִים חֲצִי נֵזֶק וְעַל שְׁאָר הַגְּדִישׁ פָּטוּר:

יח בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּשֶׁשָּׁמַר בַּעַל הַגַּחֶלֶת אֶת אִשּׁוֹ וְסָתַם הַדֶּלֶת וּבָא הַכֶּלֶב וְחָתַר וְנָטַל אֶת הַחֲרָרָה מֵעַל הָאֵשׁ. אֲבָל אִם לֹא שָׁמַר אִשּׁוֹ בַּעַל הָאֵשׁ חַיָּב עַל שְׂרֵפַת הַגְּדִישׁ וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב עַל אֲכִילַת הַחֲרָרָה וְעַל מְקוֹמָהּ:

יט הַמְשַׁסֶּה כַּלְבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בַּחֲבֵרוֹ פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב חֲצִי נֵזֶק שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאִם שִׁסָּה אֶת כַּלְבּוֹ לְהַזִּיק נוֹשֵׁךְ לֹא הָיָה לוֹ לְהַנִּיחוֹ. וְאִם שִׁסָּהוּ בְּעַצְמוֹ בַּעַל הַכֶּלֶב פָּטוּר שֶׁכָּל הַמְשַׁנֶּה וּבָא אַחֵר וְשִׁנָּה בּוֹ פָּטוּר:

כ שְׁתֵּי פְּרוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אַחַת רְבוּצָה וְאַחַת מְהַלֶּכֶת וּבָעֲטָה מְהַלֶּכֶת בִּרְבוּצָה חַיָּב חֲצִי נֵזֶק שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכָּהּ לְהַלֵּךְ עָלֶיהָ אֵין דַּרְכָּהּ לִבְעֹט בָּהּ:

פרק ג

א הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לֶאֱכל פֵּרוֹת אוֹ יְרָקוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן. לְפִיכָךְ אִם נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְאָכְלָה דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ לֶאֱכל מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב ד) "וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר

מֵיטַב שָׂדֵהוּ" וְגוֹ'. וְאִם אָכְלָתַם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים פָּטוּר. וְאִם נֶהֱנֵית מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית לֹא מַה שֶּׁהִזִּיקָה:

ב כֵּיצַד. נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְאָכְלָה שֶׁמְּשְׁמִין אוֹ לוֹט וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם בִּשְׁוֶה דִּינָר מְשַׁלֵּם דִּינָר. וְאִם אָכָלְתָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנֶהֱנֵית רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵן שְׁעוֹרִים אוֹ עָמִיר וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי עָמִיר אוֹ דְּמֵי שְׁעוֹרִים בְּזוֹל:

ג אָכְלָה אֲכָלִין הָרְעִים לָהּ כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה חִטִּין הוֹאִיל וְלֹא נֶהֱנֵית פָּטוּר. אָכְלָה אֲכָלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְאָכְלָן כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה כְּסוּת אוֹ כֵּלִים בֵּין בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק שֶׁזֶּה שִׁנּוּי הוּא וְדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כֵּלֵיהֶם וּכְסוּתָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עַד שֶׁיְּנוּחוּ מְעַט:

ד בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְתָלְשָׁה פֵּרוֹת מֵרְשׁוּת הָרַבִּים וַאֲכָלָתַן בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק לְפִיכָךְ אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק כַּמָּה שֶׁהִזִּיקָה אֵין מוֹצִיאִין מְיָדוֹ שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּתוֹ אָכְלָה:

ה כֶּלֶב שֶׁנִּכְנַס לֶחָצֵר וְנָטַל פַּת אוֹ בָּשָׂר וְהוֹצִיאָן לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לְחָצֵר אַחֶרֶת וַאֲכָלָם מַה שֶּׁנֶּהֱנָה מְשַׁלֵּם. אֲכָלָם בַּשָּׂדֶה שֶׁל בַּעַל הֶחָצֵר מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם כְּאִלּוּ אֲכָלָן בְּתוֹךְ הֶחָצֵר שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק אָכַל. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

ו בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה אֲכָלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְאָכְלָן אֲבָל אוֹכַלְתָּן עַל יְדֵי הַדְּחָק. כְּגוֹן פָּרָה שֶׁאָכְלָה שְׁעוֹרִים וַחֲמוֹר שֶׁאָכַל כַּרְשִׁינִים אוֹ דָּגִים וַחֲזִיר שֶׁאָכַל חֲתִיכָה בָּשָׂר וְכֶלֶב שֶׁלִּקֵּק אֶת הַשָּׁמֶן וְחָתוּל שֶׁאָכַל תְּמָרִים. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ. אִם אֲכָלָהּ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם. וּבִרְשׁוּת הָרַבִּים פָּטוּר וְאִם נֶהֱנֵית מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית:

ז חַיָּה שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְטָרְפָה וְאָכְלָה בְּהֵמָה אוֹ בָּשָׂר מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם שֶׁזֶּהוּ דַּרְכָּהּ. אֲבָל כֶּלֶב שֶׁאָכַל כְּבָשִׂים קְטַנִּים אוֹ חָתוּל שֶׁאָכַל תַּרְנְגוֹלִים גְּדוֹלִים הֲרֵי זֶה שִׁנּוּי וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק:

ח סַל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לֶחֶם וְנִכְנַס חָמוֹר וְשָׁבַר הַסַּל וְאָכַל הַלֶּחֶם מְשַׁלֵּם עַל הַסַּל וְעַל הַלֶּחֶם נֵזֶק שָׁלֵם שֶׁזֶּה הוּא דַּרְכּוֹ. וְכֵן שְׁעִיר עִזִּים שֶׁרָאָה לֶפֶת וְכֵיוֹצֵא בּוֹ עַל פִּי הֶחָבִית וְנִסְתַּבֵּךְ בָּהֶחָבִית וְאָכַל אֶת הַלֶּפֶת וְשָׁבַר אֶת הֶחָבִית מְשַׁלֵּם עַל שְׁנֵיהֶם נֵזֶק שָׁלֵם. כְּשֵׁם שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכל כָּךְ דַּרְכּוֹ לְהִתָּלוֹת בִּכְלִים וְלַעֲלוֹת כְּדֵי לֶאֱכל. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם נִכְנַס הַחָמוֹר וְאָכַל אֶת הַלֶּחֶם וְאַחַר כָּךְ שָׁבַר אֶת הַסַּל עַל הַלֶּחֶם מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם וְעַל הַסַּל חֲצִי נֵזֶק. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

ט בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה מִתּוֹךְ הָרִחְבָּה בֵּין דֶּרֶךְ הֲלִיכָתָהּ בֵּין שֶׁעָמְדָה וְאָכְלָה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית וַאֲפִלּוּ חָזְרָה עַל צִדֵּי הָרִחְבָּה וְאָכְלָה מֵהֶן. אֲבָל אִם הִנִּיחָהּ אֶת הָרִחְבָּה וְהָלְכָה וְעָמְדָה

בְּצִדֵּי הָרְחָבָה וְאָכְלָה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה. אָכְלָה מִפְּתַח הַחֲנוּת מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. מִתּוֹךְ הַחֲנוּת מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה:

י הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּפָשְׁטָה צַוָּארָהּ וְאָכְלָה מֵעַל גַּבֵּי חֲבֶרְתָּהּ וַאֲפִלּוּ עָמְדָה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַבְּהֵמוֹת לֶאֱכל זוֹ מֵעַל גַּבֵּי זוֹ. וְאִם קִפְּצָה וְאָכְלָה עַל גַּבֵּי חֲבֶרְתָּהּ מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה שֶׁגַּבֵּי חֲבֶרְתָּהּ כַּחֲצַר הַנִּזָּק הוּא חָשׁוּב:

יא בְּהֵמָה שֶׁהֶחְלִקָה בְּאֶבֶן אוֹ בִּמֵימֵי רַגְלֶיהָ וְנָפְלָה לְגִנָּה וְנֶחְבְּטָה עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת וִירָקוֹת אוֹ שֶׁאָכְלָה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. אֲפִלּוּ הָלְכָה מֵעֲרוּגָה לַעֲרוּגָה וַאֲפִלּוּ נִשְׁאֲרָה שָׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לָהּ בַּחֲבִיטָה שֶׁהֲרֵי מְצָאָה מָקוֹם רַךְ וְלֹא נִתְרַסְּקוּ אֵיבָרֶיהָ. אֲבָל אִם יָרְדָה כְּדַרְכָּהּ וְאָכְלָה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה. וַאֲפִלּוּ טִנְּפָה פֵּרוֹת בְּמֵי לֵידָה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה מִפְּנֵי שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה. וְכֵן אִם דְּחָפָתְהּ חֲבֶרְתָּהּ וְנָפְלָה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהַעֲבִירָן אַחַת אַחַת כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְחֲפוּ זוֹ אֶת זוֹ:

יב הֶחְלִקָה וְנָפְלָה וְיָצְאת וְחָזְרָה לַגִּנָּה אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרָה שֶׁלֹּא לְדַעַת הַבְּעָלִים מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְשָׁמְרָהּ שֶׁלֹּא תַּחְזוֹר שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּדְעָה דֶּרֶךְ הַגִּנָּה הֲרֵי הִיא חוֹזֶרֶת מֵאֵלֶיהָ:

יג הַקַּדָּר שֶׁהִכְנִיס קְדֵרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וּשְׁבָרָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר. וְאִם הָיְזָקָה בָּהֶן בַּעַל הַקְּדֵרוֹת חַיָּב. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת פָּטוּר. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר אֶת הַקְּדֵרוֹת בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב:

יד וְכֵן אִם הִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וַאֲכָלְתַם בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר. וְאִם הֶחְלִקָה בָּהֶן וְהָזְקָה בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת פָּטוּר. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר אֶת הַפֵּרוֹת בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב. הִכְנִיסָן שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וַאֲכָלְתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְהָזְקָה בַּאֲכִילָתָן בַּעַל הַפֵּרוֹת פָּטוּר מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לְהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל. וְאִם הִכְנִיסָה בִּרְשׁוּת וְהִנִּיחוּ בַּעֲלֵי הֶחָצֵר אֶת זֶה שֶׁהִרְשָׁהוּ בֶּחָצֵר לִשְׁמְרוֹ וַאֲכָלְתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְהָזְקָה בַּאֲכִילָתָן בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. שֶׁכֵּיוָן שֶׁרָאָה הַבְּהֵמָה אוֹכֶלֶת דְּבָרִים הַמַּזִּיקִין לָהּ וְהִנִּיחָהּ חַיָּב שֶׁהֲרֵי אֵין בַּעֲלֵי הֶחָצֵר מְצוּיִין שָׁם לְהַעֲבִיר הַבְּהֵמָה מֵהֶן. וּמַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁנִּכְנְסָה לֶאֱפוֹת בַּתַּנּוּר בְּבֵית שְׁכֵנוֹתֶיהָ וְהִנִּיחוּהָ וְנִתְעַלְּמוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַבִּיטוּ בָּהּ בְּעֵת לִישָׁתָהּ וַאֲפִיָּתָהּ וּבָא עֵז שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְאָכַל הַבָּצֵק וּמֵת וְחִיְּבוּהָ חֲכָמִים לְשַׁלֵּם דָּמָיו. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

טו הַמַּגְדִּישׁ בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וַאֲכָלְתָן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה פָּטוּר. וְאִם הֶחְלִקָה בָּהֶן וְהָזְקָה בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. אֲכָלְתָן וְהָזְקָה בַּאֲכִילָתָן פָּטוּר. וְאִם הִגְדִּישׁ בִּרְשׁוּת

בַּעַל הַשָּׂדֶה חַיָּב אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו לִשְׁמֹר. שֶׁהַשּׁוֹמֵר בֶּאֱרָנוֹת כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ הַגְדֵּשׁ בְּכָאן כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ הַגְדֵּשׁ וַאֲנִי אֶשְׁמֹר לְךָ הוּא חָשׁוּב:

פרק ד

א הַכּוֹנֵס צֹאן לַדִּיר וְנָעַל בִּפְנֵיהֶן בְּדֶלֶת שֶׁיְּכוֹלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה פָּטוּר. וְאִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה אוֹ שֶׁהָיוּ כָּתְלֵי הַדִּיר רְעוּעִין הֲרֵי לֹא נָעַל בִּפְנֵיהֶן כָּרְאוּי וְאִם יָצְאת וְהִזִּיקָה חַיָּב. וַאֲפִלּוּ חָתְרָה וְיָצְאת וַאֲפִלּוּ נִפְרְצָה מְחִצָּה בַּלַּיְלָה אוֹ פְּרָצוּהָ לִסְטִים בַּעַל הַצֹּאן חַיָּב. הָיְתָה מְחִצָּה בְּרִיאָה וְנִפְרְצָה בַּלַּיְלָה אוֹ שֶׁפְּרָצוּהָ לִסְטִים וְיָצְאת וְהִזִּיקָה פָּטוּר. הוֹצִיאוּהָ לִסְטִים וְהִזִּיקָה לִסְטִים חַיָּבִים:

ב הַפּוֹרֵץ גָּדֵר לִפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ וְיָצְאת וְהִזִּיקָה. אִם הָיָה גָּדֵר חָזָק וּבָרִיא חַיָּב. וְאִם הָיָה כֹּתֶל רָעוּעַ פָּטוּר בְּדִינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וְכֵן הַנּוֹתֵן סַם הַמָּוֶת לִפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם:

ג הַמַּעֲמִיד בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ עַל גַּבֵּי קֶמַת חֲבֵרוֹ הַמַּעֲמִיד חַיָּב לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק. וְכֵן אִם הִכִּישָׁהּ עַד שֶׁהָלְכָה לְקֶמַת חֲבֵרוֹ וְהִזִּיקָה זֶה שֶׁהִכִּישָׁהּ חַיָּב:

ד הַמּוֹסֵר בְּהֶמְתּוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם אוֹ לְנוֹשֵׂא שָׂכָר אוֹ לְשׁוֹכֵר אוֹ לְשׁוֹאֵל נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים וְאִם הִזִּיקָה חַיָּב הַשּׁוֹמֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּזְמַן שֶׁלֹּא שְׁמָרוּהָ כְּלָל. אֲבָל אִם שְׁמָרוּהָ שְׁמִירָה מְעֻלָּה כָּרָאוּי וְיָצְאת וְהִזִּיקָה הַשּׁוֹמְרִים פְּטוּרִין וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים אֲפִלּוּ הֵמִיתָה אֶת הָאָדָם. שְׁמִירָה שְׁמִירָה פְּחוּתָה אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא פָּטוּר וְאִם שׁוֹמֵר שָׂכָר אוֹ שׁוֹכֵר אוֹ שׁוֹאֵל הוּא חַיָּבִין:

ה הִנִּיחָהּ בַּחַמָּה אֲפִלּוּ חָתְרָה וְיָצְאת וְהִזִּיקָה חַיָּב זֶה שֶׁהִנִּיחָהּ שָׁם. שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִנִּיחָהּ בַּחַמָּה הֲרֵי הִיא מִצְטַעֶרֶת וּבוֹרַחַת וְעוֹשָׂה כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לָהּ לַעֲשׂוֹת:

ו מָסַר בְּהֶמְתּוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה הַשּׁוֹר קָשׁוּר הַבְּעָלִים חַיָּבִין. שֶׁדֶּרֶךְ הַשּׁוֹר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ לְהַתִּיר הַקֶּשֶׁר וְלָצֵאת וּלְהַזִּיק. אֲפִלּוּ שְׁמָרוּהָ שְׁמִירָה מְעֻלָּה וְחָתְרָה וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה הַבְּעָלִים חַיָּבִים:

ז מָסַר שׁוֹרוֹ לַחֲמִשָּׁה וּפָשַׁע בּוֹ אֶחָד מֵהֶן וְיָצָא וְהִזִּיק אִם אֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר אֶלָּא בַּחֲמִשְׁתָּן זֶה שֶׁפָּשַׁע בִּשְׁמִירָתוֹ חַיָּב. וְאִם מִשְׁתַּמֵּר בִּשְׁאָרָן אַף אִלּוּ הַנִּשְׁאָרִין חַיָּבִין:

ח שְׁאָלוֹ בְּחֶזְקַת תָּם וְנִמְצָא מוּעָד. אִם יָדַע הַשּׁוֹאֵל שֶׁהוּא נִגְחָן הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִים חֲצִי נֶזֶק שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ הֲרֵי שֵׁם בְּעָלָיו עָלָיו. וְהַשּׁוֹאֵל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה תָּם (כְּשֶׁעָלָה בְּדַעְתּוֹ) חֲצִי נֶזֶק הָיָה מְשַׁלֵּם שֶׁהֲרֵי יָדַע שֶׁהוּא נִגְחָן. וְאִם לֹא יָדַע שֶׁהוּא נִגְחָן אֵין הַשּׁוֹאֵל חַיָּב כְּלוּם וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם:

ט שְׁאָלוֹ כְּשֶׁהוּא תָּם וְהוּעַד בְּבֵית הַשּׁוֹאֵל וְהֶחֱזִירוֹ לִבְעָלָיו חָזַר לְתַמּוּתוֹ. הוֹאִיל וְנִשְׁתַּנִּית רְשׁוּתוֹ בָּטְלָה הַהַעָדָה וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק וְהַשּׁוֹאֵל פָּטוּר שֶׁהֲרֵי הֶחֱזִירוֹ׃

י שׁוֹמֵר שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת גּוּף הַבְּהֵמָה בִּלְבַד אֲבָל לֹא שְׁמִירַת נְזָקֶיהָ וְהִזִּיקָה פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים. קִבֵּל שְׁמִירַת נְזָקֶיהָ וְהִזִּיקָה חַיָּב הַשּׁוֹמֵר. וְאִם הֶזִּקָה פָּטוּר וְהַבְּעָלִים עוֹשִׂים דִּין עִם הַמַּזִּיק׃

יא מָסַר הַשּׁוֹמֵר לְשׁוֹמֵר אַחֵר הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן חַיָּב לְשַׁלֵּם לַנִּזָּק שֶׁהַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר חַיָּב. וַהֲרֵי הַנִּזָּק אוֹמֵר לוֹ לָמָּה לֹא שָׁמַרְתָּ אַתָּה בְּעַצְמְךָ וּמְסַרְתָּ לְאַחֵר שֶׁלִּי לִי אַתָּה וְלָךְ וַעֲשֵׂה דִּין עִם הַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַרְתָּ לוֹ אַתָּה. מְסָרָהּ הַשּׁוֹמֵר לִבְנוֹ אוֹ לְבֶן בֵּיתוֹ אוֹ לְמִסְעָדוֹ נִכְנְסוּ תַּחַת הַשּׁוֹמֵר וְחַיָּבִים׃

יב כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם וְאֵין לוֹ וְהָיָה הַמַּזִּיק תָּם שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ הֲרֵי הַנִּזָּק מְשֻׁתַּלֵּם מִן הַבְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה וְיִשָּׁאֵר דְּמֵי מַה שֶּׁגָּבָה הַנִּזָּק חוֹב עַל הַשּׁוֹמֵר לְבַעַל הַבְּהֵמָה׃

יג כָּל בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין מְשַׁעֲרִין מַה שֶּׁהִזִּיקָה בְּשִׁשִּׁים וּמְשַׁלֵּם זֶה שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם בֵּין הַבְּעָלִים בֵּין הַשּׁוֹמְרִים. כֵּיצַד. הֲרֵי שֶׁאָכְלָה בֵּית סְאָה שְׁמִין שִׁשִּׁים בֵּית סְאָה בְּאוֹתָהּ הַשָּׁדֶה כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה אַחַר שֶׁנִּפְסַד בּוֹ הַבֵּית סְאָה וּמְשַׁלֵּם הַשְּׁאָר. וְכֵן אִם אָכְלָה קַב אוֹ רֹבַע אֲפִלּוּ קֶלַח אֶחָד שָׁמִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים׃

יד אָכְלָה פֵּרוֹת גְּמוּרִין שֶׁאֵין צְרִיכִים לַקַּרְקַע מְשַׁלֵּם דְּמֵי פֵּרוֹת גְּמוּרִין בַּשְּׁוֵיהֶן אִם סְאָה דְּמֵי סְאָה וְאִם סָאתַיִם דְּמֵי סָאתַיִם. הֲרֵי שֶׁאָכְלָה פֵּרוֹת דֶּקֶל אֶחָד וְכֵן הַלּוֹקֵט פֵּרוֹת דֶּקֶל חֲבֵרוֹ וְאָכַל אִם הָיָה דֶּקֶל רוֹמִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁאֵין הַתְּמָרִים שָׁלּוֹ יָפוֹת מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים עַל גַּב הַקַּרְקַע. וְאִם דֶּקֶל פַּרְסִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ הוּא שֶׁהַתְּמָרִים שָׁלּוֹ יָפוֹת בְּיוֹתֵר מְשַׁעֲרִין הַדֶּקֶל בְּפָנֵי עַצְמוֹ כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה׃

פרק ה

א בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה רוֹעָה וּפָרְשָׁה וְנִכְנְסָה בַּשָּׂדוֹת וּבַכְּרָמִים אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִזִּיקָה מַתְרִין בִּבְעָלֶיהָ שֹׁלֶשׁ פְּעָמִים. אִם לֹא שָׁמַר בְּהֶמְתּוֹ וְלֹא מָנְעָהּ מִלְּרְעוֹת יֵשׁ רְשׁוּת לְבַעַל הַשָּׂדֶה לְשָׁחֳטָהּ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה וְאוֹמֵר לִבְעָלֶיהָ בּוֹאוּ וּמִכְרוּ בָּשָׂר שֶׁלָּכֶם. מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לָאָדָם לְהַזִּיק וּלְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק אֲפִלּוּ לְגֹרֶם הַנִּזָּק אָסוּר׃

ב לְפִיכָךְ אִסְרוּ חֲכָמִים לְגַדֵּל בְּהֵמָה דַּקָּה וְחַיָּה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּמָקוֹם הַשָּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים אֶלָּא בַּיְּעָרִים וּבַמִּדְבָּרוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּמְגַדְּלִין בְּסוּרְיָא בְּכָל מָקוֹם׃

ג עֲשָׂרָה תְּנָאִים הִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ וּבֵית דִּינוֹ בְּשָׁעָה שֶׁחִלֵּק אֶת הָאָרֶץ וְאֵלּוּ הֵן. א) הִתְנָה שֶׁמַּרְעִין בְּהֶמָה דַּקָּה בִּיעָרִים שֶׁאֵילָנֶיהָן גַּסִּין. אֲבָל אֵין מַרְעִין שָׁם בְּהֶמָה גַּסָּה. וּבְיַעַר שֶׁאֵילָנָיו דַּקִּים אֵין מַרְעִין בּוֹ לֹא גַּסָּה וְלֹא דַּקָּה אֶלָּא מִדַּעַת בְּעָלָיו. ב) וְכֵן הִתְנָה שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לְלַקֵּט עֵצִים מִשָּׂדֶה חֲבֵרוֹ. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ עֵצִים פְּחוּתִים וּקְרוֹבִים לִהְיוֹת קוֹצִים כְּגוֹן הִיזְמֵי וְהִיגֵי. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ לַחִים וּמְחֻבָּרִין וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְשָׁרֵשׁ. אֲבָל שְׁאָר עֵצִים אָסוּר. ג) וְכֵן הִתְנָה שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לְלַקֵּט עֲשָׂבִים הָעוֹלִין מֵאֲלֵיהֶן בְּכָל מָקוֹם חוּץ מִשָּׂדֶה תִּלְתָּן שֶׁזְּרָעָהּ לִבְהֵמָה. ד) וְכֵן הִתְנָה שֶׁיִּהְיֶה אָדָם קוֹטֵם נְטִיעָה בְּכָל מָקוֹם חוּץ מִגְּרוֹפְיוֹת שֶׁל זַיִת וְאֵינוֹ קוֹטֵם מִן הָאֵילָנוֹת אֶלָּא בְּזֵית כְּבֵיצָה וּבְקָנִים וּבִגְפָנִים מִן הַפְּקָק וּלְמַעְלָה וּבְשְׁאָר הָאֵילָן מִתּוֹכוֹ שֶׁל אִילָן לֹא מֵחֻדּוֹ. וּכְשֶׁהִתִּיר לִקְטֹם לֹא הִתִּיר אֶלָּא מֵחֲדָשׁ שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת אֲבָל לֹא מִיָּשָׁן שֶׁעוֹשֶׂה פֵּרוֹת. וְאֵינוֹ קוֹטֵם אֶלָּא מִמָּקוֹם שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי חַמָּה. ה) וְכֵן הִתְנָה שֶׁהַמַּעְיָן הַיּוֹצֵא בַּתְּחִלָּה בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר שֶׁיָּצָא בִּגְבוּלָם מִסְתַּפְּקִין מִמֶּנּוּ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עִקָּרוֹ בְּחֶלְקָם. וְאֵין לַאֲחֵרִים לְהִסְתַּפֵּק עִמָּהֶם מִמֶּנּוּ. ו) וְכֵן הִתְנָה שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לְצוּד דָּגִים מִיָּם טְבֶרְיָה וְהוּא שֶׁיָּצוּד בְּחַכָּה בִּלְבַד. אֲבָל לֹא יִפְרֹשׂ קֶלַע וְיַעֲמִיד סְפִינָה שָׁם אֶלָּא בְּנֵי הַשֵּׁבֶט שֶׁהִגִּיעַ אוֹתוֹ הַיָּם בְּחֶלְקָם. ז) וְכֵן הִתְנָה שֶׁכָּל אָדָם שֶׁצָּרִיךְ לְנָקְבִיו מִסְתַּלֵּק מִן הַדֶּרֶךְ וְנִכְנָס אֲחוֹרֵי הַגָּדֵר שֶׁפָּגַע בּוֹ וְנִפְנָה שָׁם וַאֲפִלּוּ בְּשָׂדֶה מְלֵאָה כְּרֵכּוֹם וְנוֹטֵל מִשָּׁם צְרוֹר וּמְקַנֵּחַ. ח) וְכֵן הִתְנָה שֶׁכָּל הַתּוֹלֶה בֵּין הַכְּרָמִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מְפַסֵּג וְעוֹלֶה מְפַסֵּג וְיוֹרֵד עַד שֶׁיֵּצֵא לְדַרְכּוֹ. ט) וְכֵן הִתְנָה שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּרְבֶּה הַטִּיט בְּדַרְכֵי הָרַבִּים אוֹ נְקִיעֵי מַיִם יֵשׁ לְעוֹבְרֵי דְּרָכִים לְהִסְתַּלֵּק לְצִדֵּי הַדְּרָכִים וּמְהַלְכִין שָׁם אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְהַלְכִין בְּדֶרֶךְ שֶׁיֵּשׁ לָהּ בְּעָלִים. י) וְכֵן הִתְנָה שֶׁמֵּת מִצְוָה קוֹנֶה מְקוֹמוֹ וְנִקְבָּר בַּמָּקוֹם שֶׁיִּמָּצֵא בּוֹ. שֶׁלֹּא יִהְיֶה מֵטָּל עַל הַמֵּצַר וְלֹא בְּתוֹךְ תְּחוּם הַמְּדִינָה. אֲבָל אִם נִמְצָא עַל הַמֵּצַר אוֹ שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם מְבִיאוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת:

ד שְׁלֹמֹה תִּקֵּן שֶׁיִּהְיוּ עוֹבְרֵי דְּרָכִים מֻתָּרִין בִּימוֹת הַחַמָּה לְהַלֵּךְ בַּשְּׁבִילִין שֶׁבַּשָּׂדוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בְּעָלִים עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה:

ה וְתַקָּנוֹת אֵלּוּ כֻּלָּן נוֹהֶגוֹת בְּכָל מָקוֹם אֲפִלּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ:

ו וּמִשֶּׁיָּרַד הַטַּל בְּבָבֶל אָסוּר לְהַלֵּךְ בִּשְׁבִילִין שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בְּעָלִים:

ז אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְנַדְּלִין בְּהֶמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מֻתָּר לַשְּׁהוֹתָהּ קֹדֶם לֶרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם וְקֹדֶם לְמִשְׁתֶּה בְּנוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְהַטָּבָח לוֹקֵחַ וְשׁוֹחֵט לוֹקֵחַ וּמַשְׁהֶה עַד שֶׁיִּשְׁחֹט מִעַט מְעַט. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר. אֶלָּא כָּל הַמַּשְׁהֶה מַשְׁהֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּזִּיק:

ח וּכְבָר עָשׂוּ בָּבֶל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֶאֱסֹר בָּהּ גִּדּוּל בְּהֵמָה דַּקָּה וְחַיָּה דַּקָּה מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ רֹב הַשָּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים שָׁם בְּאוֹתָן הַיָּמִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל:

ט וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים לְגַדֵּל חֲזִירִים בְּכָל מָקוֹם. וְלֹא אֶת הַכֶּלֶב אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת. אֲבָל מְגַדֵּל הוּא כְּלָבִים בָּעִיר הַסְּמוּכָה לַסְּפָר. בַּיּוֹם קוֹשְׁרוֹ וּבַלַּיְלָה מַתִּירוֹ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים אָרוּר מְגַדֵּל כְּלָבִים וַחֲזִירִים מִפְּנֵי שֶׁהֶזֵּק מְרֻבֶּה וּמְצוּי:

י רוֹעֶה שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר מִיָּד אֶלָּא מוֹכֵר עַל יָד עַל יָד. וְכֵן מִי שֶׁנָּפְלוּ לוֹ כְּלָבִים וַחֲזִירִים בִּירֻשָּׁה אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר מִיָּד אֶלָּא מוֹכֵר מְעַט מְעַט:

פרק ו

א אֵיזֶהוּ מוּעָד כָּל שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים. אֲבָל אִם נָגַח בְּיוֹם אֶחָד אוֹ נָשַׁךְ אוֹ רָבַץ אוֹ בָּעַט אוֹ נָגַף אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים אֵין זֶה מוּעָד. הֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה כִּתֵּי עֵדִים בְּיוֹם אֶחָד הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּעַד אוֹ לֹא הוּעַד:

ב אֵין הֶעָדָה אֶלָּא בִּפְנֵי הַבְּעָלִים וּבִפְנֵי בֵּית דִּין שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא כט) "וְהוּעַד בִּבְעָלָיו". וְאֵין הֶעָדָה אֶלָּא בְּבֵית דִּין:

ג שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן וּמִי שֶׁהוּא בִּמְדִינַת הַיָּם שֶׁנִּגְּחוּ פְּטוּרִין. אֲבָל בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפְּסִין וּמְעִידִין בָּהֶן בִּפְנֵי הָאַפּוֹטְרוֹפְּסִין:

ד הִזִּיקוּ אַחַר שֶׁהוּעֲדוּ בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפְּסִין אִם עָדַיִן הוּא תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ וְאִם הוּעַד בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים וְאַחַר כָּךְ הִזִּיק מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסֵי אַפּוֹטְרוֹפְּסִין. וְלִכְשֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים יַעֲשׂוּ דִּין עִם הָאַפּוֹטְרוֹפְּסִין וִישַׁלְּמוּ לָהֶן:

ה שְׁוָרִים שֶׁמְּשַׁחֲקִין בָּהֶן וּמְלַמְּדִין אוֹתָן לִנְגֹּח זֶה אֶת זֶה אֵינָם מוּעָדִים זֶה לָזֶה. וַאֲפִלּוּ הֵמִיתוּ אֶת הָאָדָם אֵינָן חַיָּבִין מִיתָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא כח) "כִּי יִגַּח" לֹא שֶׁיַּגִּיחוּהוּ:

ו שׁוֹר שֶׁהוּעַד וְנִמְכַּר אוֹ נִתַּן בְּמַתָּנָה חָזַר לְתַמּוּתוֹ שֶׁהָרְשׁוּת שֶׁנִּשְׁתַּנִּית מִשָּׁנָה דִּינוֹ. אֲבָל אִם הִשְׁאִילוֹ אוֹ מְסָרוֹ לְשׁוֹמֵר הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ. וְכֵן שׁוֹר שֶׁהוּעַד בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפְּסִין וְנִתְפַּקֵּחַ הַחֵרֵשׁ וְנִשְׁתַּפֶּה הַשּׁוֹטֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן אַף עַל פִּי שֶׁבָּטְלוּ הָאַפּוֹטְרוֹפְּסִין הֲרֵי הֵן מוּעָדִין בְּחֶזְקָתָן שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּת בְּעָלִים הֵן:

ז בְּהֵמָה שֶׁהוּעֲדָה וְחָזְרָה בָּהּ מִדָּבָר שֶׁהוּעֲדָה לוֹ חָזְרָה לְתַמּוּתָהּ. כֵּיצַד. שׁוֹר שֶׁהוּעַד לִנְגֹּח וְחָזַר שֶׁלֹּא לִנְגֹּח אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹגֵף הֲרֵי זֶה תָּם לְנִגִּיחָה. וּמַאֵימָתַי הוּא חֲזָרָתוֹ עַד שֶׁיִּהְיוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ. וְכֵן בַּשְּׂאָר הַדְּבָרִים שֶׁהוּעַד לָהֶן עַד שֶׁיִּמְשְׁמְשׁוּ בּוֹ וְלֹא יִהְיֶה עוֹשֶׂה אוֹתָן:

ח שׁוֹר שֶׁהוּא מוּעָד לְמִינוֹ חֲרֵי זֶה אֵינוֹ מוּעָד לְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ. הוּעַד לְאָדָם אֵינוֹ מוּעָד לִבְהֵמָה. הוּעַד לִקְטַנִּים אֵינוֹ מוּעָד לִגְדוֹלִים. לְפִיכָךְ אִם הִזִּיק אֶת מִין שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם וְאִם הִזִּיק לְשֶׁאַר הַמִּינִין מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק. הָיָה מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת אֵינוֹ מוּעָד לִימוֹת הַחֹל וְאִם הִזִּיק בְּשַׁבָּתוֹת מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם וּבִימוֹת הַחֹל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק. וּמֵאֵימָתַי הִיא חֲזָרָתוֹ מִשֶּׁיִּמָּשְׁכוּ הַתִּינוֹקוֹת בּוֹ בַּיּוֹם שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ וְלֹא יִהְיֶה מַזִּיק נֵזֶק שָׁהוּעַד לוֹ:

ט נָגַח שׁוֹר הַיּוֹם וַחֲמוֹר לְמָחָר וְנָמַל בְּיוֹם שְׁלִישִׁי נַעֲשָׂה מוּעָד לַכֹּל. רָאָה שׁוֹר הַיּוֹם וּנְגָחוֹ. וּלְמָחָר רָאָה שׁוֹר וְלֹא נָגַח. וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי רָאָה שׁוֹר וּנְגָחוֹ. וּבְרֵבִיעִי רָאָה שׁוֹר וְלֹא נָגַח. וּבַחֲמִישִׁי רָאָה שׁוֹר וּנְגָחוֹ. וּבַשִּׁשִּׁי רָאָה שׁוֹר וְלֹא נָגַח. נַעֲשָׂה מוּעָד לְסֵרוּגִין לִשְׁוָרִים. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

י רָאָה שׁוֹר הַיּוֹם וּנְגָחוֹ. וּלְמָחָר רָאָה חֲמוֹר וְלֹא נָגַח. וּבַשְּׁלִישִׁי רָאָה סוּס וּנְגָחוֹ. וּבְרֵבִיעִי רָאָה גָּמָל וְלֹא נָגַח. וּבַחֲמִישִׁי רָאָה פֶּרֶד וּנְגָחוֹ. וּבַשִּׁשִּׁי רָאָה עָרוֹד וְלֹא נָגַח. נַעֲשָׂה מוּעָד לְסֵרוּגִין לַכֹּל וְאִם נָגַח בַּיּוֹם שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ אֶחָד מִשְּׁלֹשֶׁת הַמִּינִין שֶׁנָּגַח בְּסֵרוּגִין חֲרֵי זֶה מוּעָד:

יא נָגַח בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ זֶה. וּבְשִׁשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שֵׁנִי. וּבְשִׁבְעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁלִישִׁי. אֵינוֹ מוּעָד עַד שֶׁיִּשְׁלֹשׁ בַּדִּלּוּג. שָׁמַע קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח נַעֲשָׂה מוּעָד לְשׁוֹפָרוֹת. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

יב נָגַח שְׁלֹשָׁה שְׁוָרִים בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה וּבָרְבִיעִי נָגַח חֲמוֹר וּבַחֲמִישִׁי נָגַח גָּמָל אוֹ שֶׁנָּגַח חֲמוֹר וְגָמָל בַּתְּחִלָּה בִּשְׁנֵי יָמִים זֶה אַחַר זֶה וְאַחַר כָּךְ נָגַח שְׁלֹשָׁה שְׁוָרִים זֶה אַחַר זֶה חֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא מוּעָד לְשְׁוָרִים בִּלְבַד אוֹ לִשְׁלֹשֶׁת הַמִּינִין הוּא מוּעָד. וְכֵן אִם נָגַח בְּשָׁלֹשׁ שַׁבָּתוֹת זוֹ אַחַר זוֹ וּבְאֶחָד בְּשַׁבָּת וּבְשֵׁנִי בְּשַׁבָּת אוֹ שֶׁנָּגַח בַּחֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת וּבְעֶרֶב שַׁבָּת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת וּבְשִׁתֵּי שַׁבָּתוֹת הַבָּאוֹת אַחֲרֵיהָ חֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת בִּלְבַד אוֹ לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים שֶׁשְּׁנַיִם מֵהֶן חל:

יג וְכָל אֵלּוּ הַסְּפֵקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵין מְחַיְּבִין בָּהֶן אֶת הַמַּזִּיק אֶלָּא חֲצִי נֵזֶק. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק נֵזֶק שָׁלֵם אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ:

פרק ז

א שׁוֹר שֶׁקְּשָׁרוֹ בְּעָלָיו בְּמוֹסֵרָה וְנָעַל בְּפָנָיו כָּרָאוּי וְיָצָא וְהִזִּיק. אִם תָּם הוּא מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק. וְאִם הָיָה מוּעָד פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לו) "וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ" הָא אִם שְׁמָרוֹ פָּטוּר וְשָׁמוּר הוּא זֶה. וְכֵן אִם הִזִּיק בְּדָבָר שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ מִתְּחִלָּתוֹ כְּגוֹן שֶׁאָכַל דְּבָרִים הָרְאוּיִים לוֹ אוֹ שָׁבַר בִּרְגָלָיו בְּדֶרֶךְ הֲלוּכוֹ פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם:

ב הָיָה מוּעָד לְקֻלָּן יָמִין וְאֵינוֹ מוּעָד לְקֻלָּן שְׂמֹאל וְיָצָא אַחַר שֶׁשְּׁמָרוֹ כָּרָאוּי וְנָגַח בֵּין בְּקֻלָּן יָמִין בֵּין בִּשְׂמֹאל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק:

ג בְּהֵמָה שֶׁחָבְלָה בְּאָדָם בֵּין בְּכַוָּנָה בֵּין שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה. אִם תַּמָּה הִיא מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפָהּ וְאִם מוּעֶדֶת הִיא מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. וּפָטוּר מִן הַשֶּׁבֶת וּמִן הַבּשֶׁת וּמִן הַצַּעַר וּמִן הָרִפּוּי. שֶׁאַרְבָּעָה דְּבָרִים אֵלּוּ לֹא חִיְּבָה בָּהֶן תּוֹרָה אֶלָּא בְּאָדָם שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ אֲבָל בְּהֵמָה שֶׁחָבְלָה בָּאָדָם הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִזִּיקָה מָמוֹנוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק בִּלְבַד. לְפִיכָךְ שׁוֹרוֹ שֶׁבִּיֵּשׁ פָּטוּר וְאִם בִּיֵּשׁ הוּא בְּעַצְמוֹ חַיָּב כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְשׁוֹרוֹ שֶׁחָבַל בְּאֵבְיו אוֹ בְּאִמּוֹ אוֹ שֶׁהִדְלִיק גְּדִישׁ חֲבֵרוֹ בְּשַׁבָּת חַיָּב בִּנְזָקִין וְאִלּוּ הָיָה הוּא בְּעַצְמוֹ הָעוֹשֶׂה זֶה פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר:

ד הַמַּכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ נִשְׁכּוֹ כַּלְבּוֹ פָּטוּר. וְאִם נָגַח הוּא שׁוֹר שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. אִם הָיָה תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק וְאִם הָיָה מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם כְּדִין הַנּוֹגֵחַ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים:

ה נָפַל לְבוֹר שֶׁבְּחָצֵר זוֹ וְהִבְאִישׁ אֶת מֵימָיו. אִם הִבְאִישׁ אֶת מֵימָיו מִיָּד בְּשָׁעַת נְפִילָה חַיָּב בִּנְזְקֵי הַמַּיִם. וְאִם אַחַר זְמַן פָּטוּר. שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה הַשּׁוֹר תַּקָּלָה כְּבוֹר וְהַמַּיִם הֲרֵי הֵן כְּכֵלִים וְלֹא מָצִינוּ בּוֹר שֶׁחִיֵּב בּוֹ אֶת הַכֵּלִים. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת בַּעַל הַשּׁוֹר פָּטוּר. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר הֲרֵי הוּא חַיָּב בְּנֶזֶק הַשּׁוֹר שֶׁנָּפַל לַבּוֹר:

ו הִכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְהִזִּיק אֶת בַּעַל הַבַּיִת. אוֹ שֶׁהַזִּק בּוֹ בַּעַל הַבַּיִת. אוֹ שֶׁחָפַר בֶּחָצֵר בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת. בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב בִּנְזְקֵי חָצֵר וּבַעַל חָצֵר חַיָּב בִּנְזְקֵי הַבּוֹר שֶׁהֲרֵי עָלָיו לְסָתְמוֹ:

ז הִזִּיק בַּעַל הַבַּיִת אֶת הַשּׁוֹר. אִם הִזִּיקוֹ שֶׁלֹּא לְדַעַת פָּטוּר. שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִין לוֹ לְמָה נִכְנַסְתָּ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת. שֶׁלֹּא יְדַעְתִּי עַד שֶׁשִּׁגַּגְתִּי בְךָ. וְאִם הִזִּיקוֹ לְדַעַת חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּתוֹ אֲבָל לְהַזִּיקוֹ אֵין לוֹ רְשׁוּת:

ח שָׁמִין לִנְזָקִין. כֵּיצַד. הֲרֵי שֶׁשָּׁבַר כְּלִי שֶׁל חֲבֵרוֹ בֵּין הוּא בֵּין בְּהֶמְתּוֹ אֵין אוֹמְרִין לַמַּזִּיק קַח אַתָּה הַכְּלִי הַשָּׁבוּר וְשַׁלֵּם לָזֶה דְּמֵי הַכְּלִי אֶלָּא אוֹמְדִין כַּמָּה פָּחַת הַכְּלִי מִדְּמָיו וְנוֹתֵן לוֹ כָּל הַפָּחַת אִם הַמַּזִּיק מוּעָד אוֹ חֲצִי הַפָּחַת אִם הָיָה תָּם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לד) "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ" לַנֶּזֶק. פָּחַת הַנְּבֵלָה עַל הַנֶּזֶק. וְשֶׁבַח הַנְּבֵלָה חוֹלְקִין אוֹתוֹ הַנֶּזֶק וְהַמַּזִּיק:

ט כֵּיצַד. שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנִּגְחוּהוּ וּמֵת וְהָרֵי הַנְּבֵלָה שָׁוֶה בְּשָׁעַת מִיתָה מֵאָה וּבְשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין פָּחֲתָה וְהָרֵי שָׁוֶה שְׁמוֹנִים. אֵין הַמַּזִּיק מְשַׁלֵּם אֶלָּא מֵאָה אִם הָיָה מוּעָד. וְאִם הָיָה תָּם מְשַׁלֵּם לוֹ חֲמִשִּׁים מִגּוּפוֹ:

י הִשְׁבִּיחָה הַנִּבְלָה וְהֲרֵי הִיא שָׁוָה בְּשִׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין מֵאָה וְעֶשְׂרִים. הֲרֵי הַמַּזִּיק מְשַׁלֵּם לוֹ תִּשְׁעִים אִם הָיָה מוּעָד. וְאִם הָיָה תָּם מְשַׁלֵּם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה מִגּוּפוֹ וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לה) "וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן" [שֶׁבַח הַמֵּת יֶחֱצוּן]:

יא שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְהִפְחִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּבְשִׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין הִשְׁבִּיחַ הַנִּזָּק וְהֲרֵי הוּא שָׁוֶה אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז וְאִלּוּלֵא הַנְּגִיחָה שֶׁהִפְחִיתוֹ הָיָה שָׁוֶה שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת. בֵּין שֶׁפִּטְמוֹ בֵּין שֶׁשִּׁבֵּחַ מֵאֵלָיו אֵין נוֹתֵן אֶלָּא כְּשִׁעַת הַנֶּזֶק. כֹּחַשׁ מֵחֲמַת הַמַּכָּה בְּשִׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין וְהֲרֵי הַפְּחָת שָׁוֶה מֵאָה נוֹתֵן לוֹ כְּשִׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין:

יב הִשְׁבִּיחַ הַמַּזִּיק בְּשִׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין. אִם מֵחֲמַת שֶׁפִּטְמוֹ שִׁבֵּחַ אֵינוֹ מִשְׁתַּלֵּם מִמֶּנּוּ אֶלָּא מַה שֶּׁהָיָה שָׁוֶה בְּשָׁעָה שֶׁהִזִּיק. וְאִם מֵחֲמַת עַצְמוֹ הִשְׁבִּיחַ מִשְׁתַּלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִמֶּנּוּ כֻּלּוֹ כְּשִׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין:

יג עַל הַמַּזִּיק לִטְרֹחַ בַּנִּבְלָה עַד שֶׁמַּמְצִיא אוֹתָהּ לַנִּזָּק. כֵּיצַד. כְּגוֹן שֶׁנָּפַל הַשּׁוֹר לַבּוֹר וּמֵת מַעֲלֶה הַנִּבְלָה מִן הַבּוֹר וְנוֹתְנָהּ לַנִּזָּק וְאַחַר כָּךְ שָׁמִין לוֹ פְּחַת נִבְלָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לד) "כֶּסֶף יָשִׁיב לְבָעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ". מְלַמֵּד שֶׁהוּא חַיָּב לְהָשִׁיב אֶת הַנִּבְלָה וְאֶת הַפְּחָת שֶׁפָּחֲתָה מִן הַחַי לַנִּזָּק. וְאִם הָיָה תָּם חֲצִי הַפְּחָת. כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

פרק ח

א שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ אוֹ שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לה) "שׁוֹר רֵעֵהוּ". וְכָל הַקְּדָשִׁים שֶׁחַיָּבִין בָּהֶן מְעִילָה אֵין בָּהֶן דִּין נְזָקִין. וּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין יֵשׁ בָּהֶן דִּין נְזָקִין בֵּין שֶׁהִזִּיקוּ בֵּין שֶׁהֻזְּקוּ שֶׁהֲרֵי יָצְאוּ לַפְּדְיוֹן וְלִהְיוֹתָם חֻלִּין:

ב שְׁלָמִים שֶׁהִזִּיקוּ גּוֹבֶה מִבְּשָׂרָם וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַבָּשָׂר כְּנֶגֶד אֵימוּרֵיהֶן. שֶׁהָאֵימוּרִים שֶׁל קָדָשִׁים קַלִּים מוּעָלִין בָּהֶן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה. וְכֵן תּוֹדָה שֶׁהִזִּיקָה גּוֹבֶה מִבְּשָׂרָהּ וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַלֶּחֶם הַבָּא עִמָּהּ שֶׁאֵין הַלֶּחֶם מִכְּלַל בָּשָׂר:

ג וְכֵיצַד גּוֹבֶה. שֶׁיֹּאכַל הַנִּזָּק וַחֲבוּרָתוֹ מִן הַבָּשָׂר בִּקְדֻשָּׁה כְּנֶגֶד חֲצִי נֶזֶק שֶׁלּוֹ. וְכֵיצַד אֵינוֹ גּוֹבֶה כְּנֶגֶד הָאֵימוּרִין. שֶׁאִם הָיָה לוֹ לִגְבּוֹת בַּחֲצִי נִזְקוֹ שְׁוֶה דִּינָר וְהָיָה כָּל הַבָּשָׂר עִם הָאֵימוּרִין שָׁוֶה שְׁנֵי דִּינָרִים וְהַבָּשָׂר בִּלֹּא אֵימוּרִין שָׁוֶה דִּינָר וְחֲצִי אֵינוֹ גּוֹבֶה שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַבָּשָׂר אֶלָּא חֲצִי הַבָּשָׂר בִּלְבַד:

ד וְכֵן שׁוֹר הֶפְקֵר שֶׁהִזִּיק פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לה) "שׁוֹר רֵעֵהוּ" עַד שֶׁיִּהְיוּ הַנְּכָסִים מְיֻחָדִים לַבְּעָלִים. כֵּיצַד. שׁוֹר הֶפְקֵר שֶׁנִּגַּח וְקֹדֶם שֶׁיִּתְפֹּשׂ אוֹתוֹ הַנִּזָּק בָּא אַחֵר וְזָכָה בּוֹ

הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שׁוֹר הַמְיֻחָד לַבָּעָלִים שֶׁהִזִּיק וְאַחַר שֶׁהִזִּיק הַקְדִּישׁוֹ אוֹ הִפְקִירוֹ הֲרֵי זֶה פָּטוּר עַד שֶׁיְּהִיוּ לוֹ בָּעָלִים בִּשְׁעַת הֶזֵּקוֹ וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין:

ה שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל עַכּוּ"ם בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד פָּטוּר. לְפִי שֶׁאֵין הָעַכּוּ"ם מְחַיְּבִין אֶת הָאָדָם עַל בְּהֶמְתּוֹ שֶׁהִזִּיקָה וַהֲרֵי אָנוּ דָּנִין לָהֶם כְּדִינֵיהֶם. וְשׁוֹר שֶׁל עַכּוּ"ם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם. קָנַס הוּא זֶה לְעַכּוּ"ם לְפִי שֶׁאֵינָן זְהִירִין בְּמִצְוֹת וְאֵינָן מְסַלְּקִין הַנֵּזֶק וְאִם לֹא תְּחַיֵּב אוֹתָן עַל נִזְקֵי בְּהֶמְתָּן אֵין מְשַׁמְּרִין אוֹתָהּ וּמַפְסִידִין מָמוֹן הַבְּרִיּוֹת:

ו שׁוֹר תָּם שֶׁהִזִּיק אִם מָכְרוֹ הַמַּזִּיק עַד שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מָכוּר הֲרֵי הַנֵּזֶק גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְגוֹבֶה מִן הַמַּזִּיק שֶׁמָּכַר לוֹ. שֶׁכֵּיוָן שֶׁנָּגַח קוֹל יֵשׁ לוֹ וְלֹא הָיָה לוֹ לַלּוֹקֵחַ לִקַּח עַד שֶׁיִּגְבֶּה הַנֵּזֶק:

ז הִקְדִּישׁוֹ הַמַּזִּיק הֲרֵי זֶה מֻקְדָּשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן. שְׁחָטוֹ גּוֹבֶה מִבְּשָׂרוֹ. נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי וְיִגְבֶּה הַנֵּזֶק מִמֶּנּוּ:

ח הִזִּיק וְעָמַד בַּדִּין וְאַחַר כָּךְ מְכָרוֹ אֵינוֹ מָכוּר. הִקְדִּישׁוֹ אֵינוֹ מֻקְדָּשׁ. נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם. קָדְמוּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת שֶׁל מַזִּיק וּתְפָסוּהוּ בֵּין שֶׁחָב עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק בֵּין הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב לֹא זָכוּ אֶלָּא הַנֵּזֶק גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל בַּעֲלֵי חוֹבוֹת מִתְּחִלָּה וְהִזִּיק הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִגּוּפוֹ:

ט מוּעָד שֶׁהִזִּיק בֵּין עָמַד בַּדִּין בֵּין שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין וְהִקְדִּישׁוֹ אוֹ מְכָרוֹ אוֹ נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה אוֹ שְׁחָטוֹ. מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי. קָדְמוּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת וְהִנְהִיגוּהוּ בֵּין חָב עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק בֵּין הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב זָכוּ בּוֹ. לְפִי שֶׁאֵין מִשְׁתַּלֵּם הַנֵּזֶק אֶלָּא מִן הַמְעֻלֶּה שֶׁבִּנְכְסֵי הַמַּזִּיק וַהֲרֵי כָּל נְכָסָיו מְשֻׁעְבָּדִין לְנֵזֶק זֶה:

י כְּשֶׁבֵּית דִּין נִזְקָקִין לְגֻבּוֹת לַנֵּזֶק מִנְכְסֵי הַמַּזִּיק גּוֹבִין מִן הַמֻּטַלְטָלִין תְּחִלָּה וְאִם לֹא הָיוּ לוֹ מֻטַלְטָלִין כְּלָל אוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ מֻטַלְטָלִין כְּנֶגֶד כָּל הַנֵּזֶק גּוֹבִין הַשְּׁאָר מִן הַקַּרְקַע הַמְעֻלֶּה שֶׁבִּנְכְסֵי הַמַּזִּיק. וְכָל זְמַן שֶׁיִּמְצְאוּ מֻטַלְטָלִין וַאֲפִלּוּ סָבִין אֵין נִזְקָקִין לַקַּרְקַע:

יא מֵת הַמַּזִּיק קֹדֶם שֶׁיְּשַׁלֵּם אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לְמֻטַלְטָלִין שֶׁל יְתוֹמִים אֶלָּא לַקַּרְקַע. וְגוֹבִין לַנֵּזֶק מִן הַזִּבּוּרִית. מִפְּנֵי שֶׁהַנֵּזֶק נַעֲשָׂה כְּבַעַל חוֹב וְהַמֻּטַלְטָלִין אֵינָן מְשֻׁעְבָּדִין לְבַעַל חוֹב. וְאִם תָּפַס הַנֵּזֶק הַמֻּטַלְטָלִין בְּחַיֵּי הַמַּזִּיק גּוֹבִין לוֹ מֵהֶם לְאַחַר מוֹתוֹ:

יב כְּבָר תִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים לְגֻבּוֹת בַּעַל חוֹב מִן הַמֻּטַלְטָלִין. וּפְשָׁטָה תַּקָּנָה זוֹ בְּכָל בָּתֵּי דִּינִין. לְפִיכָךְ מְגַבִּין הַנִּזָּקִין מִן הַמֻּטַלְטָלִין שֶׁל יְתוֹמִים. וְאִם לֹא הִנִּיחַ מֻטַלְטָלִין גּוֹבִין לוֹ מִן הַזִּבּוּרִית שֶׁכָּל הַבָּא לִפְרֹעַ מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים לֹא יִפְרַע אֶלָּא מִן הַזִּבּוּרִית כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

יג אֵין הַנִּזָּקִין מִשְׁתַּלְּמִין וְאֵין חַיָּבִין בְּכֹפֶר וְאֵין הַבְּהֵמָה נֶהֱרֶגֶת אֶלָּא בְּרִאָיָה בְּרוּרָה וּבְעֵדִים הַכְּשֵׁרִים לְהָעִיד. שֶׁלֹּא תֹּאמַר הוֹאִיל וְאֵין מְצוּיִין בְּאֶרְווֹת הַסּוּסִים וּבְרֶפֶת הַבָּקָר וְגִדְרוֹת צֹאן אֶלָּא הָעֲבָדִים וְהָרוֹעִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אִם הֵעִידוּ שֶׁבְּהֵמָה זוֹ הִזִּיקָה אֶת זוֹ שׁוֹמְעִין לָהֶם וְאִם הֵעִידוּ קְטַנִּים אוֹ נָשִׁים שֶׁאָדָם זֶה חָבַל אֶת זֶה אוֹ הֵעִידוּ בִּשְׁאָר נִזְקִין סוֹמְכִין עֲלֵיהֶן. אֵין הַדָּבָר כֵּן. אֶלָּא אֵין מְחַיְּבִין לְעוֹלָם מָמוֹן עַל פִּי עֵדִים עַד שֶׁיִּהְיוּ עֵדִים הַכְּשֵׁרִים לְהָעִיד שְׁאָר עֵדָיוֹת וְיַעִידוּ וְיחַיְּבוּ בֵּית דִּין הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם:

יד שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹעֶה עַל גַּבֵּי הַנָּהָר וְנִמְצָא שׁוֹר הָרוּג בְּצִדּוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה מְנַגֵּח וְזֶה מוּעָד לִנַּח זֶה מְנַשֵּׁךְ וְזֶה מוּעָד לִשֹּׁךְ. אֵין אוֹמְרִים בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה נְשָׁכוֹ וְזֶה נְגָחוֹ. וַאֲפִלּוּ גָּמָל הָאוֹחֵז בֵּין הַגְּמַלִּים וְנִמְצָא [גָּמָל] הָרוּג בְּצִדּוֹ אֵין אוֹמְרִים בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה הֲרָגוֹ עַד שֶׁרָאוּהוּ עֵדִים כְּשֵׁרִים:

פרק ט

א בְּהֵמָה מְעֻבֶּרֶת שֶׁהִזִּיקָה גּוֹבָה חֲצִי נֵזֶק מִמָּנָה וּמִוֻּלָּדָהּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִגּוּפָהּ. אֲבָל תַּרְנְגֹלֶת שֶׁהִזִּיקָה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִבֵּיצָתָהּ שֶׁהַבֵּיצָה אֵינָהּ מִגּוּפָהּ אֲבָל מֻבְדֶּלֶת וּמֻפְרֶשֶׁת מִמֶּנָּה:

ב מְעֻבֶּרֶת שֶׁנִּגְּחָה וְנִמְצָא וְלָדָהּ בְּצִדָּהּ וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נָגְחָה יָלְדָה אוֹ אַחַר שֶׁנִּגְּחָה יָלְדָה. מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק מִן הַפָּרָה וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַוָּלָד כְּלוּם עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנִּגְּחָה הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת. שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו לְהָבִיא הָרְאָיָה:

ג שׁוֹר שֶׁנִּגַּח פָּרָה מְעֻבֶּרֶת וְנִמְצָא עֻבָּרָהּ נוֹפֵל בְּצִדָּהּ וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נָגְחָהּ הִפִּילָה אוֹ מֵחֲמַת נְגִיחָה הִפִּילָה. מְשַׁלֵּם נֵזֶק הַפָּרָה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם נֵזֶק הַוָּלָד. שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה:

ד נָגַח פָּרָה מְעֻבֶּרֶת וְהִפִּילָה. אֵין שָׁמִין פְּחַת פָּרָה בְּפְנֵי עַצְמָהּ וּפְחַת הַוָּלָד בְּפְנֵי עַצְמוֹ. אֶלָּא שָׁמִין כַּמָּה הָיְתָה הַפָּרָה שָׁוָה כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת וּבְרִיאָה וְכַמָּה הִיא שָׁוָה עַכְשָׁו הִיא וְהַנֶּפֶל שֶׁלָּהּ וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת אוֹ חֶצְיוֹ אִם הָיָה תָּם:

ה הָיְתָה הַפָּרָה לְאֶחָד וְהַוָּלָד לְאֶחָד הֲרֵי פְּחַת הַשַּׁמָּן שְׁפָחַת גּוּף הַפָּרָה לְבַעַל הַפָּרָה. וּפְחַת הַנֶּפֶשׁ חוֹלְקִין אוֹתוֹ בַּעַל הַפָּרָה עִם בַּעַל הַוָּלָד. וְהַנֶּפֶל שֶׁל בַּעַל הַוָּלָד:

ו שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר שׁוֹר אַחֵר וְהָזַק. הַנִּזָּק אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק וְזֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁמָּא בְּסֶלַע לָקָה. הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַנִּזָּק אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי וְזֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ. טָעַן הַנִּזָּק וְאָמַר וַדַּאי אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁשּׁוֹרְךָ הִזִּיק הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵת שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם הָיָה מוּעָד. אֲבָל אִם הָיָה תָּם פָּטוּר אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵת שֶׁאֲפִלּוּ הוֹדָה מֵעַצְמוֹ פָּטוּר שֶׁחֲצִי נֵזֶק קְנָס הוּא וּמוֹדֶה בְּקְנָס פָּטוּר הוּא:

ז הָיוּ שְׁנַיִם רוֹדְפִין אַחַר אֶחָד וְהָרֵי עֵדִים שֶׁאֶחָד מֵהֶן הִזִּיק וְאֵין הָעֵדִים יוֹדְעִים אֵיזֶהוּ מִשְּׁנֵיהֶם. זֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק וְזֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁל אִישׁ אֶחָד חַיָּב לְשַׁלֵּם מִגּוּף הַפָּחוּת שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם. וְאִם הָיוּ מוּעָדִין מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם מִנְּכָסָיו:

ח בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּשֶׁשְּׁנֵי הַשְּׁוָרִים עוֹמְדִין. אֲבָל אִם מֵת אֶחָד מֵהֶן אוֹ אָבַד וְהָיָה אֶחָד מֵהֶן תָּם אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שֶׁל אִישׁ אֶחָד פָּטוּר. שֶׁהָרֵי אוֹמֵר לוֹ הָבֵא רְאָיָה שֶׁזֶּה הָעוֹמֵד הוּא שֶׁהִזִּיק וַאֲשַׁלֵּם לְךָ:

ט הָיוּ שְׁנֵי הַשְּׁוָרִים הָרוֹדְפִין אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן. הַנִּזָּק אוֹמֵר גָּדוֹל הִזִּיק וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר קָטָן הִזִּיק. הָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד הַנִּזָּק אוֹמֵר מוּעָד הִזִּיק וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר תָּם הִזִּיק. הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה:

י לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁזֶּה הִזִּיק אֶלָּא עֵדִים מְעִידִים שֶׁאֶחָד מִשְּׁנֵי אֵלּוּ הִזִּיק מְשַׁלֵּם הַמַּזִּיק כְּמוֹ שֶׁאוֹמֵר. וְאִם טָעַן הַנִּזָּק שֶׁאַתָּה יוֹדֵעַ וַדַּאי שֶׁזֶּה הִזִּיק בְּפָנֶיךָ הֲרֵי הַמַּזִּיק נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה וּמְשַׁלֵּם כְּמוֹ שֶׁהוֹדָה שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת:

יא הָיוּ הַנִּזָּקִין שְׁנַיִם אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן וְהַמַּזִּיקִין אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן. הַנִּזָּק אוֹמֵר גָּדוֹל הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְהַקָּטָן אֶת הַקָּטָן וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא קָטָן הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְגָדוֹל אֶת הַקָּטָן. אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד הַנִּזָּק אוֹמֵר הַמּוּעָד הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְתָם הִזִּיק אֶת הַקָּטָן וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר תָּם הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְהַמּוּעָד הִזִּיק אֶת הַקָּטָן. הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה הַמַּזִּיק פָּטוּר. לָמָּה זֶה דּוֹמֶה לְזֶה טוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ חִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בְּשְׂעוֹרִים שֶׁהוּא נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת וּפָטוּר אַף מִדְּמֵי שְׂעוֹרִים כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן. וְאִם תָּפַס הַנִּזָּק הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם לַקָּטָן מִן הַגָּדוֹל וְלַגָּדוֹל מִן הַקָּטָן כְּמוֹ שֶׁהוֹדָה הַמַּזִּיק. אֲבָל אִם לֹא תָּפַס אֵין מוֹצִיאִין מִן הַמַּזִּיק כְּלוּם:

יב שׁוֹר שֶׁנָּגַח וְחָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר הֲרֵי הַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן וְהַבְּעָלִים שֶׁתָּפְסוּ בּוֹ. כֵּיצַד. שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְאֵין הַנְּבֵלָה יָפָה כְּלוּם הַנִּזָּק נוֹטֵל מֵאָה וּבַעַל הַשּׁוֹר מֵאָה. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שָׁוֶה מָאתַיִם וְאֵין הַנְּבֵלָה יָפָה כְּלוּם הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מֵאָה וְהַנִּזָּק שֶׁלְּפָנָיו עִם הַבְּעָלִים נוֹטְלִין חֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים זוּז. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שָׁוֶה מָאתַיִם וְאֵין הַנְּבֵלָה יָפָה כְּלוּם הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מֵאָה וְנִזָּק שֶׁלְּפָנָיו חֲמִשִּׁים וְהַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן עִם הַבְּעָלִים עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זוֹ חוֹלְקִין וְהוֹלְכִים:

יג נִזָּק שֶׁתָּפַס בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה לִגְבוֹת חֲצִי נִזְקוֹ מִגּוּפָהּ נַעֲשָׂה עָלֶיהָ שׁוֹמֵר שָׂכָר לִנְזָקִין וְאִם יָצְתָה וְהִזִּיקָה הַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן חַיָּב בִּנְזָקֶיהָ וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין. כֵּיצַד. שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח וְהִפְסִיד מָאתַיִם וּתְפָסוֹ הַנִּזָּק לִגְבוֹת מִמֶּנּוּ מֵאָה וְחָזַר וְנָגַח וְהִפְסִיד בְּמֵאָה וְאַרְבָּעִים הֲרֵי

הַנִּזָּק הָאַחֲרוֹן מִשְׁתַּלֵּם שִׁבְעִים וְהַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן שֶׁתְּפָסוֹ מְשְׁתַּלֵּם מוֹתַר נִזְקוֹ וְהוּא שִׁלְשִׁים וְהַבְּעָלִים מֵאָה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

יד שְׁנֵי שְׁוָרִים תַּמִּים שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה מְשַׁלְּמִין בַּמּוֹתָר חֲצִי נֵזֶק. שְׁנֵיהֶם מוּעָדִין (אוֹ מוּעָד וְאָדָם) שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה מְשַׁלְּמִין בַּמּוֹתָר נֵזֶק שָׁלֵם. אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד. מוּעָד בְּתָם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֵזֶק שָׁלֵם תָּם בְּמוּעָד מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר חֲצִי נֵזֶק. כֵּיצַד. שׁוֹר תָּם שֶׁהִפְסִיד בְּשׁוֹר תָּם אֶחֱר שְׁוֶה מָנֶה וְחָזַר זֶה הָאַחֲרוֹן וְהִפְסִיד בָּרִאשׁוֹן שְׁוֶה אַרְבָּעִים הֲרֵי בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם לְבַעַל הָאַחֲרוֹן שְׁלֹשִׁים. הָיוּ שְׁנֵיהֶם מוּעָדִין בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם שִׁשִּׁים. הָרִאשׁוֹן מוּעָד וְאַחֲרוֹן תָּם בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם שְׁמוֹנִים. הָרִאשׁוֹן תָּם וְהָאַחֲרוֹן מוּעָד בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם עֲשָׂרָה:

פרק י

א שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם בְּכָל מָקוֹם בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן בֵּין עֶבֶד בֵּין בֶּן חוֹרִין אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד הֲרֵי זֶה נִסְקָל. וְאִם הֵמִית אֶת הָעַכּוּ"ם פָּטוּר כְּדִינֵיהֶם:

ב אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד שְׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף שֶׁהֵמִיתוּ הֲרֵי אֵלּוּ נִסְקָלִין. מַה בֵּין תָּם שֶׁהָרַג אֶת הָאָדָם לְמוּעָד שֶׁהָרַג אֶת הָאָדָם. שֶׁהַתָּם פָּטוּר מִן הַכֹּפֶר וְהַמּוּעָד חַיָּב בְּכֹפֶר וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה מוּעָד לַהֲרֹג:

ג וְהוֹאִיל וְכָל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף שֶׁהָרְגוּ אֶת הָאָדָם נִסְקָלִין הֵיאַךְ יִמָּצֵא מוּעָד לַהֲרֹג עַד שֶׁיִּשְׁלְמוּ בְּעָלָיו אֶת הַכֹּפֶר. כְּגוֹן שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה עוֹבְדֵי כוֹכָבִים וְאַחַר כָּךְ הָרַג יִשְׂרָאֵל שֶׁהַמּוּעָד לְעַכּוּ"ם הֲרֵי זֶה מוּעָד לְיִשְׂרָאֵל. אוֹ שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה יִשְׂרָאֵל טְרֵפָה וְאַחַר כָּךְ הָרַג שָׁלֵם. אוֹ שֶׁהָרַג וּבָרַח וּבָרְבִיעִי נִתְפַּס. שֶׁאֵין הַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר עַד שֶׁיִּסָּקֵל הַשּׁוֹר. וְכֵן אִם סִכֵּן שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד אוֹ שֶׁהָרַג שְׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת הֲרֵי זֶה מוּעָד לַהֲרִיגָה וּבְעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר. וְכֵן אִם הִכִּירוּ עֵדִים אֶת בַּעַל הַשּׁוֹר וְלֹא הִכִּירוּ אֶת הַשּׁוֹר בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית וּבָרְבִיעִית רָאוּ שׁוֹרוֹ שֶׁהָרַג וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין אִם זֶה הוּא הַשּׁוֹר שֶׁהָרַג בִּשְׁלֹשׁ פְּעָמִים הָרִאשׁוֹנוֹת אוֹ אַחֵר הָיָה. הוֹאִיל וְהוּעֲדוּ הַבְּעָלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בִּבְקָרָם שׁוֹר שֶׁהָרַג שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הָיָה לָהֶם לִשְׁמֹר כָּל בְּהֶמְתָּם וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר:

ד זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה (שמות כא כט) "וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת" מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ שֶׁחִיּוּב מִיתָה זוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם וְאִם נָתַן כֹּפֶר הַנֶּהֱרָג מִתְכַּפֵּר לוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּפֶר כַּפָּרָה מְמַשְׁכְּנִין מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּכֹפֶר בְּעַל כָּרְחוֹ:

ה שׁוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין שֶׁהָרַג. כָּל אֶחָד מֵהֶם מְשַׁלֵּם כֹּפֶר שָׁלֵם שֶׁהֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן צָרִיךְ כַּפָּרָה גְּמוּרָה:

ו אֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר אֶלָּא בִּפְנֵי בְּעָלָיו אִם הָיוּ לוֹ בְּעָלִים. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ לוֹ בְּעָלִים כְּגוֹן שׁוֹר הַמִּדְבָּר וְשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְשׁוֹר שֶׁל גֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין אִם הֵמִית הֲרֵי זֶה נִסְקָל וְגוֹמְרִין דִּינוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ בְּעָלִים. וְכֵן שׁוֹר הָאִשָּׁה וְשׁוֹר הַיְתוֹמִים וְשׁוֹר הָאַפּוֹטְרוֹפְּסִים שֶׁהֵמִיתוּ נִסְקָלִין. וְאֵין הָאַפּוֹטְרוֹפְּסִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר שֶׁהַכֹּפֶר כַּפָּרָה הוּא וְאֵין הַקְּטַנִּים וְהַחֵרְשִׁים וְהַשּׁוֹטִים בְּנֵי חִיּוּב כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ צְרִיכִין כַּפָּרָה:

ז שׁוֹר שֶׁהוּא טְרֵפָה שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ אוֹ שֶׁהָיָה הַשּׁוֹר שֶׁל אָדָם טְרֵפָה אֵינוֹ נִסְקָל שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא כט) "וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת" כְּמִיתַת הַבְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר. וְכֵיוָן שֶׁבְּעָלָיו כְּמֵת הֵם חֲשׁוּבִים וְאֵינָן צְרִיכִין מִיתָה הֲרֵי זֶה פָּטוּר:

ח הַמְשַׁסֶּה כֶּלֶב בַּחֲבֵרוֹ וַהֲרָגוֹ אֵין הַכֶּלֶב נִסְקָל. וְכֵן אִם גָּרָה בּוֹ בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה וַהֲרָגוּהוּ. אֲבָל אִם שִׁסָּה בּוֹ נָחָשׁ וַאֲפִלּוּ הִשִּׁיכוֹ בּוֹ וַהֲרָגוֹ הַנָּחָשׁ נִסְקָל. שֶׁאֶרֶס הַנָּחָשׁ שֶׁמִּמִּית מֵעַצְמוֹ מְקִיאוֹ לְפִיכָךְ זֶה הָאָדָם שֶׁהִשִּׁיךְ בּוֹ נָחָשׁ פָּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין:

ט אֵין הַבְּהֵמָה נִסְקֶלֶת אִם הֵמִיתָה עַד שֶׁנִּתְכַּוְּנָה לְהַזִּיק לְמִי שֶׁהִיא חַיֶּבֶת עָלָיו סְקִילָה. אֲבָל שׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם. נִתְכַּוֵּן לְעַכּוּ"ם וְהָרַג לְיִשְׂרָאֵל. נִתְכַּוֵּן לִנְפָלִים וְהָרַג בֶּן קַיָּמָא. פָּטוּר מִן הַמִּיתָה. וְאִם הָיָה מוּעָד הַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר. אוֹ בְּקָנָס אִם הֵמִית עֶבֶד. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָרַג בְּלֹא כַּוָּנָה הוֹאִיל וְהוּא מוּעָד לָזֶה:

י הָיָה מוּעָד לִפֹּל עַל בְּנֵי הָאָדָם בְּבוֹרוֹת וְרָאָה יָרָק בַּבּוֹר וְנָפַל לַבּוֹר בְּשָׁבִיל הַיָּרָק וְהָיָה שָׁם אָדָם וּמֵת. אוֹ שֶׁהָיָה מוּעָד לְהִתְחַכֵּךְ בַּכְּתָלִים וּלְהַפִּיל עַל בְּנֵי אָדָם וְנִתְחַכֵּךְ בַּכֹּתֶל לַהֲנָאתוֹ וְנָפַל עַל אָדָם וּמֵת מֵחֲמַת חִכּוּכוֹ. הַשּׁוֹר פָּטוּר מִמִּיתָה לְפִי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְהָמִית וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר שֶׁהֲרֵי זֶה מוּעָד לִפֹּל בְּבוֹרוֹת עַל בְּנֵי אָדָם אוֹ לְהַפִּיל עֲלֵיהֶם הַכְּתָלִים. וְהֵיאַךְ יוֹדֵעַ שֶׁנִּתְחַכֵּךְ לַהֲנָאתוֹ. כְּשֶׁנִּתְחַכֵּךְ לְאַחַר שֶׁהִפִּיל וְהֵמִית:

יא אֵין הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר עַד שֶׁתְּמִית בְּהֶמְתָּן חוּץ מֵרְשׁוּתָן. אֲבָל אִם הֵמִית בִּרְשׁוּת הַמַּזִּיק אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּסִקִילָה הַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר. כֵּיצַד. הַנִּכְנָס לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתוֹ וַאֲפִלּוּ נִכְנַס לְתִבְעַ שְׂכָרוֹ אוֹ חוֹבוֹ מִמֶּנּוּ וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וּמֵת. הַשּׁוֹר בְּסִקִילָה וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר. שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ רְשׁוּת לְכָנֵס לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל זֶה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ:

יב עָמַד בַּפֶּתַח וְקָרָא לְבַעַל הַבַּיִת וְאָמַר לוֹ הֵן. וְנִכְנַס וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת הֲרֵי הַבְּעָלִים פְּטוּרִין. שֶׁאֵין מַשְׁמַע הֵן אֶלָּא עֲמֹד בְּמְקוֹמְךָ עַד שֶׁאֲדַבֵּר עִמְּךָ:

יג בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּזָּק וְדָרְסָה עַל גַּבֵּי תִּינוֹק דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ וַהֲרָגַתְהוּ הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר שֶׁהֲרֶגֶל מוּעֶדֶת לְהַזִּיק בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ וּבִרְשׁוּת הַנִּזָּק חַיָּב אַף עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. נִמְצֵאתָ לָמֵד שֶׁהַמּוּעָד שֶׁהֵמִית בְּכַוָּנָה נִסְקָל וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר

וְאִם הֵמִית שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה פָּטוּר מִן הַמִּיתָה וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר. וְתָם שֶׁהֵמִית שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה פָּטוּר מִן הַמִּיתָה וּמִן הַכֹּפֶר. וְאִם נִתְכַּוֵּן לְהָמִית נִסְקָל וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר וְכֵן מִקְנָס שֶׁל עֶבֶד:

יד נִרְאֶה לִי שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַתָּם שֶׁהֵמִית בְּכַוָּנָה עֶבֶד אוֹ שִׁפְחָה פָּטוּר מִן הַקְּנָס שֶׁהוּא שְׁלֹשִׁים סֶלַע הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה. אִם הֵמִית שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה מְשַׁלֵּם חֲצִי דְּמֵי הָעֶבֶד אוֹ חֲצִי דְּמֵי הַשִּׁפְחָה מִגּוּפוֹ כְּאִלּוּ הֵמִית שׁוֹר חֲבֵרוֹ אוֹ חֲמוֹרוֹ:

פרק יא

א כַּמָּה הוּא הַכֹּפֶר. כְּמוֹ שֶׁרָאוּ הַדַּיָּנִין שֶׁהוּא דְּמֵי הַנֶּהֱרָג הַכֹּל לְפִי שָׁוְיוֹ שֶׁל נֶהֱרָג שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא ל) "וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו". וְכֹפֶר הָעֲבָדִים בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת הוּא הַקְּנָס הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה שְׁלֹשִׁים סֶלַע כֶּסֶף יָפֶה בֵּין שֶׁהָיָה הָעֶבֶד שָׁוֶה מֵאָה מָנֶה בֵּין שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דִּינָר. וְכָל הַמְעֻכָּב גֵּט שִׁחְרוּר אֵין לוֹ קְנָס הוֹאִיל וְאֵין לוֹ אָדוֹן שֶׁהֲרֵי יָצָא לְחֵרוּת:

ב לְמִי נוֹתְנִין הַכֹּפֶר. לְיוֹרְשֵׁי הַנֶּהֱרָג. וְאִם הֵמִית אִשָּׁה הַכֹּפֶר לְיוֹרְשֶׁיהָ מֵאֲבִיהָ וְאֵינוֹ לַבַּעַל. הֵמִית מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין נוֹתֵן חֲצִי קְנָס לְרַבּוֹ וְהַחֲצִי הָאַחֵר רָאוּי לִתֵּן וְאֵין מִי יְקַחֲנּוּ:

ג שׁוֹר שֶׁנָּגַח אִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מוּעָד לִגַּח הַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִדְּמֵי וְלָדוֹת. שֶׁלֹּא חִיְּבָה תּוֹרָה בִּדְמֵי וְלָדוֹת אֶלָּא לָאָדָם:

ד נָגַח שִׁפְחָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת. שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁנָּגַח חֲמוֹר מְעֻבֶּרֶת. וְאִם הָיָה תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי דְּמֵי וְלָדוֹת מִגּוּפוֹ:

ה כֵּיצַד שָׁמִין אוֹתָהּ. אוֹמְדִין כַּמָּה הָיְתָה שִׁפְחָה זוֹ שָׁוָה כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת וְכַמָּה הִיא שָׁוָה עַתָּה וְנוֹתֵן לִבְעָלֶיהָ הַפַּחַת אוֹ חֶצְיוֹ. וְאִם הֵמִית הַשִּׁפְחָה מְשַׁלֵּם הַכֹּפֶר הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה בִּלְבַד כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

ו שׁוֹר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְבָהֵמָה וְנָגַח אֶת הָאָדָם אַף עַל פִּי שֶׁאִם הֵמִיתוֹ פָּטוּר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ אִם חָבַל בּוֹ חַיָּב בְּנֶזֶק. וְאִם תָּם הוּא מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ. וְאִם מוּעָד נֶזֶק שָׁלֵם:

ז שׁוֹר תָּם שֶׁהֵמִית וְהִזִּיק דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי נְפָשׁוֹת וְאֵין דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת. וּמוּעָד שֶׁהֵמִית וְהִזִּיק דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְחוֹזְרִין וְדָנִין אוֹתוֹ דִּינֵי נְפָשׁוֹת. קָדְמוּ וְדָנוּהוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת תְּחִלָּה חוֹזְרִין וְדָנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת:

ח וּמֵהֵיכָן מִשְׁתַּלֵּם מִן הַשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחַ בִּרְדָיָתוֹ אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ. שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לְסִקִילָה אֵין לוֹ בָּעָלִים שֶׁיִּתְחַיְּבוּ בִּנְזָקָיו. דָּנוּהוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת וּבָרַח אֵין דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת:

ט שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם וְהִקְדִּישׁוֹ בְּעָלָיו אֵינוֹ קָדוֹשׁ. וְכֵן אִם הִפְקִירוֹ אֵינוֹ מֻפְקָר. מְכָרוֹ אֵינוֹ מָכוּר. הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לִבְעָלָיו אֵינָהּ חֲזָרָה. שְׁחָטוֹ בְּשָׁרוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לְסִקִילָה. אֲבָל עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ לְסִקִילָה אִם הִקְדִּישׁוֹ מֻקְדָּשׁ וְאִם הִפְקִירוֹ הֶפְקֵר הוּא מֻפְקָר. מְכָרוֹ מָכוּר. הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לִבְעָלָיו חֲזָרָה. וְאִם קָדַם וּשְׁחָטוֹ הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה:

י שׁוֹר שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁוָרִים אֲחֵרִים כֻּלָּן פְּטוּרִין לְפִי שֶׁאֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר אֶלָּא בִּפְנֵי הַשּׁוֹר כְּדִין הָאָדָם. נִגְמַר דִּינוֹ וְאַחַר כָּךְ נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים אֲפִלּוּ בְּאֶלֶף כֻּלָּן נִסְקָלִים וְנִקְבָּרִין וַאֲסוּרִין בַּהֲנָאָה כְּדִין בְּהֵמָה נִסְקֶלֶת:

יא פָּרָה מְעֻבֶּרֶת שֶׁהֵמִיתָה אֶת הָאָדָם וְכֵן כָּל בְּהֵמָה שֶׁנֶּעְבְּדָה בָּהּ עֲבֵרָה הֲרֵי עֻבָּרָהּ כָּמוֹהָ. הִיא וְעֻבָּרָהּ נֶגְחָה הִיא וְעֻבָּרָהּ נִרְבְּעָה:

יב נֶגְחָה וְהֵמִיתָה וְאַחַר כָּךְ נִתְעַבְּרָה. אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינָהּ נִתְעַבְּרָה וְיָלְדָה קֹדֶם גְּמַר דִּין וְלָדָהּ מֻתָּר וְאִם יָלְדָה אַחַר גְּמַר דִּין וְלָדָהּ אָסוּר שֶׁהָעֻבָּר יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא. וְאִם נִתְעָרֵב וְלָד זֶה בַּאֲחֵרִים כּוֹנְסִין אֶת כֻּלָּם בְּכִפָּה עַד שֶׁיָּמוּתוּ שָׁם:

יג שׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁהוּזְמוּ עָדָיו כָּל הַקּוֹדֵם בּוֹ זָכָה שֶׁהֲרֵי מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ הִפְקִירוּהוּ בְּעָלָיו. וְאִם הֵעִידוּ שֶׁבְּעָלָיו רִבָּעוּהוּ וְהֵזִים אֶת הָעֵדִים הֲרֵי הַשּׁוֹר לִבְעָלָיו וְהַקּוֹדֵם וּמְשָׁכוֹ לֹא זָכָה בּוֹ שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִבַּעַל יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא חָטָא וְשֶׁאֵלּוּ עֵדֵי שֶׁקֶר הֵם וַהֲרֵי הוּא מְיַחֵל לַהֲזִימָם לֹא הִפְקִיר:

פרק יב

א הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וּמֵת אֲפִלּוּ הָיָה הַבּוֹר מָלֵא גְּזוֹת שֶׁל צֶמֶר וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן הֲרֵי בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב לְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לד) "בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם". וְאֶחָד שׁוֹר וַחֲמוֹר אוֹ שְׁאָר מִינֵי בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף לֹא נֶאֱמַר (שמות כא לג) "שׁוֹר וַחֲמוֹר" אֶלָּא בָּהוֹוֶה:

ב אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ וּפְתָחוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ פָּתַח לִרְשׁוּת חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁחָפַר וּפָתַח לִרְשׁוּתוֹ וְהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא הִפְקִיר בּוֹרוֹ הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּנִזְקָיו. אֲבָל אִם הִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וּבוֹרוֹ אוֹ שֶׁהִפְקִיר בּוֹרוֹ שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ אוֹ הִקְדִּישׁוֹ הֲרֵי זֶה

פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לד) "בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם" מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּעָלִים וְזֶה הֶפְקֵר וּבַתְּחִלָּה בִּרְשׁוּת חָפַר מִפְּנֵי שֶׁחָפַר בִּרְשׁוּתוֹ:

ג אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר אוֹ שֶׁנָּחְפַּר מֵאֵלָיו אוֹ שֶׁחָפְרָתוּ בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה הוֹאִיל וְהוּא חַיָּב לְמַלְאוֹתוֹ אוֹ לְכַסּוֹתוֹ וְלֹא עָשָׂה הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזָקָיו. וְאֶחָד הַחוֹפֵר אוֹ הַלּוֹקֵחַ אוֹ שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לד) "בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם" מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּעָלִים מִכָּל מָקוֹם:

ד אֶחָד הַחוֹפֵר אוֹ הַמְגַלֶּה מָקוֹם שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לג) "כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה". וְאִם כִּסָּהוּ כָּרָאוּי אַף עַל פִּי שֶׁהִתְלִיעַ מִתּוֹכוֹ וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וּמֵת פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לג) "וְלֹא יְכַסֶּנּוּ" הָא אִם כִּסָּהוּ פָּטוּר. כִּסָּהוּ בְּדָבָר שֶׁיְּכוֹל לַעֲמֹד בִּפְנֵי שְׁוָרִים וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד בִּפְנֵי גְּמַלִּים וְהָלְכוּ עָלָיו גְּמַלִּים וְנִתְרוֹעֵעַ וְהָלְכוּ עָלָיו שְׁוָרִים וְנָפְלוּ בּוֹ. אִם אֵין הַגְּמַלִּים מְצוּיִין בְּאוֹתוֹ מָקוֹם הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִפְּנֵי שֶׁזֶּה אֹנֶס. וְאִם יָבוֹאוּ שָׁם גְּמַלִּים אֲפִלּוּ לְפָרָקִים הֲרֵי זֶה חַיָּב:

ה הִתְלִיעַ מִתּוֹכוֹ וְנָפְלוּ בּוֹ שְׁוָרִים אַף עַל פִּי שֶׁהַגְּמַלִּים מְצוּיִין שָׁם תָּמִיד וַהֲרֵי הוּא פּוֹשֵׁעַ לַגְּמַלִּים הוֹאִיל וּמֻחְמֶּמֶת שֶׁהִתְלִיעַ נָפְלוּ בּוֹ הַשְּׁוָרִים הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

ו הַמּוֹצֵא בּוֹר וְכִסָּהוּ וְחָזַר וְגִלָּהוּ בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב וְזֶה הָאַחֲרוֹן פָּטוּר. סְתָמוֹ בְּעָפָר וְחָזַר וְהוֹצִיא אֶת כָּל הֶעָפָר זֶה הָאַחֲרוֹן חַיָּב שֶׁכֵּיוָן שֶׁסְּתָמוֹ בְּעָפָר נִסְתַּלְּקוּ מַעֲשֵׂה הָרִאשׁוֹן:

ז בּוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין וְעָבַר הָרִאשׁוֹן וְלֹא כִּסָּהוּ הַשֵּׁנִי וְלֹא כִּסָּהוּ הָרִאשׁוֹן חַיָּב עַד שֶׁיִּמְסֹר דִּלְיוֹ לַשֵּׁנִי. וּמַשְׁמָסַר דִּלְיוֹ לַשֵּׁנִי לִדְלוֹת מִמֶּנּוּ נִפְטַר הָרִאשׁוֹן וְנִתְחַיֵּב הַשֵּׁנִי לְכַסּוֹתוֹ. כִּסָּהוּ הָרִאשׁוֹן וּבָא הַשֵּׁנִי וּמְצָאוֹ מְגֻלֶּה וְלֹא כִּסָּהוּ הַשֵּׁנִי חַיָּב. וְעַד אֵימָתַי יִהְיֶה הַשֵּׁנִי לְבַדּוֹ חַיָּב. עַד שֶׁיֵּדַע הָרִאשׁוֹן שֶׁהַבּוֹר מְגֻלֶּה וּכְדֵי שֶׁיִּשְׁכֹּר פּוֹעֲלִים וְיִכְרֹת אֲרָזִים וְיִכַּסֶּנּוּ. וְכָל שֶׁיְּמוּת בּוֹ תּוֹךְ זְמַן זֶה הֲרֵי הַשֵּׁנִי לְבַדּוֹ חַיָּב בּוֹ וְכָל שֶׁיְּמוּת בּוֹ אַחַר זְמַן כָּזֶה שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם שֶׁהֲרֵי שְׁנֵיהֶן פָּשְׁעוּ בּוֹ:

ח הַמּוֹסֵר בּוֹרוֹ לְשׁוֹמֵר חַיָּב בִּנְזָקָיו. וְאִם מְסָרוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה הֲרֵי הַבְּעָלִים חַיָּבִין שֶׁהַבּוֹר עָשׂוּי לְהִתְגַּלּוֹת וְאֵלּוּ אֵין בָּהֶן דַּעַת:

ט הַמְכַסֶּה בּוֹרוֹ בְּדִלְיוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וּבָא בַּעַל הַדְּלִי וְנָטַל דִּלְיוֹ בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב:

י אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר אוֹ שִׂיחַ אוֹ מְעָרָה אוֹ חָרִיץ. וְלָמָּה נֶאֱמַר (שמות כא לג) "בּוֹר" עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית. וְכַמָּה כְּדֵי לְהָמִית עֹמֶק עֲשָׂרָה טְפָחִים אֲבָל אִם הָיָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ שְׂאָר בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף וּמֵת פָּטוּר. וְאִם הֶזִּקוּ חַיָּב בַּעַל הַתַּקָּלָה נֵזֶק שָׁלֵם:

יא הָיָה עֹמֶק הַבּוֹר תִּשְׁעָה וּמֵהֶן טֶפַח אֶחָד מַיִם חַיָּב. שֶׁהַטֶּפַח שֶׁל מַיִם חָשׁוּב כְּעֹמֶק שְׁנֵי טְפָחִים בַּיַּבָּשָׁה. הָיָה עָמֹק שְׁמוֹנָה וּמֵהֶן שְׁנֵי טְפָחִים מַיִם אוֹ שֶׁהָיָה עָמְקוֹ שִׁבְעָה וּמֵהֶן

שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מַיִם וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וְכִיוֹצֵא בּוֹ וּמֵת אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְשַׁלֵּם. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ שֶׁהַדְּבָרִים הָאֵלּוּ יֵשׁ בָּהֶן סָפֵק:

יב הַחוֹפֵר בּוֹר עָמֹק עֲשָׂרָה טְפָחִים וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לְעֶשְׂרִים וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לִשְׁלֹשִׁים כֻּלָּן חַיָּבִים. חָפַר הָרִאשׁוֹן פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה אֲפִלּוּ טֶפַח וּבָא הָאַחֲרוֹן וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה בֵּין שֶׁחָפַר בּוֹ טֶפַח אוֹ שֶׁהִגְבִּיהַּ בְּנָיָן עַל שְׁפָתוֹ טֶפַח זֶה הָאַחֲרוֹן חַיָּב. סָתַם טֶפַח שֶׁהוֹסִיף אוֹ שֶׁסָּתַר טֶפַח שֶׁבָּנָה הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם כְּבָר נִסְתַּלֵּק מַעֲשֶׂה רִאשׁוֹן אוֹ עֲדַיִן לֹא נִסְתַּלֵּק:

יג חָפַר הָרִאשׁוֹן בּוֹר עָמֹק וּבָא הָאַחֲרוֹן וְהִרְחִיבוֹ וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וּמֵת. אִם מֵחֲמַת הֶבְלוֹ מֵת הָאַחֲרוֹן פָּטוּר שֶׁהֲרֵי מֵעֵט הֶבְלוֹ וְאִם מֵחֲמַת חֲבָטוֹ מֵת הָאַחֲרוֹן חַיָּב שֶׁהֲרֵי הוּא הִקְרִיב הֶזֵּק בּוֹר זֶה. וְכֵן אִם נָפַל הַשּׁוֹר מֵאוֹתוֹ הַצַּד שֶׁהִרְחִיב הָאַחֲרוֹן הָאַחֲרוֹן חַיָּב שֶׁהֲרֵי הִקְרִיב הֶזֵּק בּוֹר זֶה אַף עַל פִּי שֶׁמֵּת מִן הַהֶבֶל. וְאִם מִן הַצַּד שֶׁחָפַר הָרִאשׁוֹן נָפַל הָרִאשׁוֹן חַיָּב שֶׁזֶּה הָאַחֲרוֹן מֵעֵט הֶבְלוֹ:

יד בּוֹר שֶׁחִיְּבָה עָלָיו הַתּוֹרָה אֲפִלּוּ לֹא מֵתָה הַבְּהֵמָה אֶלָּא מֵהֶבְלוֹ וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מֵתָה מֵחֲבָטוֹ. לְפִיכָךְ אִם הָיָה עֹמֶק הַבּוֹר כְּרָחְבּוֹ אֵין לוֹ הֶבֶל. וְאִם לֹא נֶחְבְּטָה בּוֹ הַבְּהֵמָה וּמֵתָה פָּטוּר. הָיָה עָמְקוֹ יֶתֶר עַל רָחְבּוֹ יֵשׁ לוֹ הֶבֶל וְאִם מֵתָה בּוֹ הַבְּהֵמָה חַיָּב אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶחְבְּטָה בְּקַרְקָעִיתָהּ:

טו עָשָׂה תֵּל גָּבוֹהַּ בְּרֹאשׁוּת הָרַבִּים וְנֶחְבְּטָה בּוֹ הַבְּהֵמָה וּמֵתָה. אִם הָיָה גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים חַיָּב לְשַׁלֵּם. וְאִם הָיָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה פָּטוּר עַל מִיתַת הַבְּהֵמָה. אֲבָל אִם הַזִּקָּה בִּלְבַד חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. וַאֲפִלּוּ בְּתֵל גָּבוֹהַּ כָּל שֶׁהוּא אוֹ בַּחֲפִירָה כָּל שֶׁהִיא. שֶׁהַנֶּזֶק בְּכָל שֶׁהוּא דָּבָר מָצוּי וְיָדוּעַ וְאֵין הַמִּיתָה בְּכָל שֶׁהוּא מְצוּיָה וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ אֹנֶס:

טז וְכֵן אֵינוֹ חַיָּב עַל מִיתַת הַבְּהֵמָה בְּבוֹר אוֹ עַל חֲבִיטָתָהּ בְּתֵל. אֶלָּא אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה קְטַנָּה אוֹ חֲרֶשֶׁת אוֹ שׁוֹטָה אוֹ סוּמָא אוֹ שֶׁנִּפְלָה בַּלַּיְלָה. אֲבָל אִם הָיְתָה פִּקֵּחַת וְנָפְלָה בַּיּוֹם וּמֵתָה פָּטוּר שֶׁזֶּה כְּמוֹ אֹנֶס מִפְּנֵי שֶׁדֶּרֶךְ הַבְּהֵמָה לִרְאוֹת וְלָסוּר מִן הַמִּכְשׁוֹלוֹת. וְכֵן אִם נָפַל לְתוֹכוֹ אָדָם וּמֵת אֲפִלּוּ הָיָה סוּמָא אוֹ שֶׁנָּפַל בַּלַּיְלָה בֵּין שֶׁהָיָה בֶּן חוֹרִין אוֹ עֶבֶד הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְאִם הֶזֵּק בּוֹ הָאָדָם אוֹ הַבְּהֵמָה הִפְקִיחַת חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

יז נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין וּמֵת הֲרֵי זֶה פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לד) "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ" מִי שֶׁהַמֵּת שֶׁלּוֹ יָצָא זֶה שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה וְדִינוֹ שֶׁיִּקָּבֵר:

יח הָיָה חוֹפֵר בַּבּוֹר וְנָפְלָה הַבְּהֵמָה בְּתוֹךְ הַבּוֹר מִקּוֹל הַחֲפִירָה וּמֵתָה. אִם נָפְלָה מִלְּפָנֶיהָ חַיָּב. מֵאַחֲרֶיהָ כְּגוֹן שֶׁנִּבְעֲתָה וְחָזְרָה עַל עֻקְבָּהּ לְאָחוֹר וְנָפְלָה וּמֵתָה פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לג) "וְנָפַל" עַד שֶׁיִּפֹּל דֶּרֶךְ נְפִילָה. נָפְלָה לְפָנֶיהָ מִקּוֹל הַחֲפִירָה חוּץ לַבּוֹר וּמֵתָה אֵין בֵּית

דִּין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְאִם נָפְלָה לַאֲחוֹרֶיהָ חוּץ לַבּוֹר וּמֵתָה אוֹ הֶזִּקָה בַּעַל הַבּוֹר פָּטוּר:

יט שׁוֹר שֶׁדָּחַף בְּהֵמָה לְתוֹךְ הַבּוֹר וּמֵתָה. אִם מוּעָד הוּא בַּעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם מֻחֶצָה וּבַעַל הַשּׁוֹר מֻחֶצָה. וְאִם תָּם הוּא בַּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם רְבִיעַ מִגּוּפוֹ וּבַעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם שְׁלִשָּׁה חֲלָקִים מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. שֶׁבַּעַל הַנְּבֵלָה אוֹמֵר לְבַעַל הַבּוֹר פְּחַת נְבֵלָה זוֹ יֵשׁ לִי אֶצְלְךָ אַף עַל פִּי שֶׁהִיא גְּדוֹלָה וּפְקֹחֶת כֵּיוָן שֶׁנִּדְחֲפָה הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁנָּפְלָה בַּלַּיְלָה כָּל שֶׁאֲנִי יָכוֹל לְהוֹצִיא מִבַּעַל הַשּׁוֹר אֲנִי מוֹצִיא וְהַשְׁאָר אַתָּה חַיָּב לְשַׁלְּמוֹ:

כ וְכֵן הַמַּנִּיחַ אֶבֶן עַל פִּי הַבּוֹר וּבָא הַשּׁוֹר וְנִתְקַל בָּהּ וְנָפַל לַבּוֹר וּמֵת. הַמַּנִּיחַ אֶת הָאֶבֶן מְשַׁלֵּם מֻחֶצָה וּבַעַל הַבּוֹר מֻחֶצָה:

כא וְכֵן שׁוֹר שֶׁל חֵרְיוֹט וְשֶׁל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁנִּגְחוּ כְּאֶחָד. אִם תָּם הוּא זֶה שֶׁל חֵרְיוֹט מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק וְאִם מוּעָד נֶזֶק שָׁלֵם. שֶׁהַנִּזָּק אוֹמֵר לוֹ כָּל שֶׁאוּכַל לְהוֹצִיא מִזֶּה אוֹצִיא וְהַשְׁאָר מִמְּךָ וְזֶה הוֹאִיל וְהֻקְדַּשׁ הוּא וּפָטוּר אַתָּה תְשַׁלֵּם לִי הַכֹּל:

כב מִי שֶׁהָיָה חוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנָפַל עָלָיו שׁוֹר וַהֲרָגוֹ. בַּעַל הַשּׁוֹר פָּטוּר. וְאִם מֵת הַשּׁוֹר נוֹטֵל בַּעַל הַשּׁוֹר דְּמֵי שׁוֹרוֹ מִיּוֹרְשֵׁי בַּעַל הַבּוֹר:

פרק יג

א כֵּלִים שֶׁנָּפְלוּ לַבּוֹר וְנִשְׁתַּבְּרוּ בַּעַל הַבּוֹר פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לג) "וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר" מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ שׁוֹר וְלֹא אָדָם חָמוֹר וְלֹא כֵּלִים. אֲפִלּוּ נָפַל שׁוֹר בְּכֵלָיו וּמֵת הַשּׁוֹר וְנִשְׁתַּבְּרוּ כֵּלָיו חַיָּב עַל הַבְּהֵמָה וּפָטוּר עַל הַכֵּלִים:

ב הַבּוֹר מַאֲבוֹת נְזִיקִין הוּא וְתוֹלְדוֹתָיו כְּמוֹהוּ מוּעָדִין מִתְחַלְּתָן. וְכָל הַמַּנִּיחַ תַּקָּלָה הֲרֵי זוֹ תּוֹלֶדֶת הַבּוֹר וְאִם הֶזִּיק בָּהּ אָדָם אוֹ בְּהֵמָה מְשַׁלֵּם זֶה שֶׁהִנִּיחַ הַתַּקָּלָה נֶזֶק שָׁלֵם בֵּין הִפְקִיר הַתַּקָּלָה בֵּין לֹא הִפְקִירָהּ. וְאִם הֶזִּיקוּ בָּהּ כֵּלִים פָּטוּר:

ג כֵּיצַד. הַמַּנִּיחַ אַבְנוֹ אוֹ סַכִּינוֹ אוֹ תִּבְנוֹ אוֹ מַשָּׂאוֹ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהֶזִּיקוּ בָּהֶן בֵּין אָדָם בֵּין בְּהֵמָה חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. וְכֵן אִם הִנִּיחָן בִּרְשׁוּתוֹ וְהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא הִפְקִירָן נִתְקַל בַּקַּרְקַע וְנֶחְבָּט בְּתַקָּלָה זוֹ וְהֶזִּיק בָּהּ חַיָּב בַּעַל הַתַּקָּלָה. וְאִם הֶזִּיקוּ כֵּלִים בְּכָל אֵלּוּ אוֹ נִטְנְפוּ פָּטוּר:

ד הִכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְהִרְבִּיץ גְּלָלִים וְנִטְנְפוּ בָּהֶן כֵּלָיו שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר. שֶׁהַגָּלָל זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹר הוּא וְלֹא מָצְאנוּ בּוֹר שֶׁחַיֵּב בּוֹ עַל הַכֵּלִים:

ה הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהָלַךְ [הַמְהַלֵּךְ] וְנִתְקַל בָּהּ וּשְׁבָרָהּ פָּטוּר לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בַּדֶּרֶךְ כְּשֶׁהֵן מְהַלְּכִין. וְאִם הֶזִּיק בָּהּ הֲרֵי בַּעַל הַכַּד חַיָּב בְּנִזְקֵיו וַאֲפִלּוּ

הִפְקִיר הַכַּד. שֶׁכָּל הַמַּפְקִיר נְזָקָיו בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת לַעֲשׂוֹתָהּ מִתְּחִלָּה חַיָּב כְּאִלּוּ לֹא הִפְקִירָן׃

ו הִנִּיחַ אֶת הַכַּד בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחָהּ שָׁם כְּגוֹן מְקוֹם הַקְּרָנוֹת שֶׁל גִּתּוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן וְנִתְקַל בָּהּ וּשְׁבָרָהּ חַיָּב. וְאִם הָזַק בָּהּ הַמְהַלֵּךְ בַּעַל הַכַּד פָּטוּר מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהִסְתַּכֵּל. וְאִם הָיְתָה אֲפֵלָה אוֹ שֶׁמִּלֵּא כָּל הַדֶּרֶךְ כַּדִּים פָּטוּר עַל שְׁבִירָתָהּ. וְאִם נִתְקַל בָּהּ הֶרֵי בַּעַל הַכַּד חַיָּב. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה׃

ז נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהֶחְלִיק אֶחָד בַּמַּיִם אוֹ שֶׁלָּקָה בַּחֲרָסֶיהָ פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם לְפִי שֶׁאָנוּס הוּא. וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם מִפְּנֵי שֶׁלֹּא סִלֵּק הַחֲרָסִים. וַהֲרֵי הַחֲרָסִים וְהַמַּיִם כְּהֶפְקֵר וְלֹא הִפְקִיר אֶלָּא אֶחָד שֶׁנֶּאֱנַס וּלְפִיכָךְ פָּטוּר. וְאִם נִתְכַּוֵּן לְזִכּוֹת בַּחֲרָסֶיהָ וְהָזַק בָּהֶן אֶחָד חַיָּב. וְהוּא הַדִּין לְנָפְלָה גְּמַלּוֹ וְלֹא הֶעֱמִידָהּ וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּהּ. וְאִם הֶזִּקוּ כֵּלִים בְּכָל אֵלּוּ פָּטוּר בֵּין הִפְקִיר בֵּין לֹא הִפְקִיר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ׃

ח שְׁנֵי קַדְּרִין שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ זֶה אַחַר זֶה וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן. אִם הָיָה לָרִאשׁוֹן לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד חַיָּב הָרִאשׁוֹן בְּנִזְקֵי שֵׁנִי שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָנוּס בְּשָׁעַת נְפִילָה אֵינוֹ אָנוּס בִּהְיוֹתוֹ מֻטָּל בַּדֶּרֶךְ וַהֲרֵי הוּא יָכוֹל לַעֲמֹד. וְאִם לֹא הָיָה לוֹ לַעֲמֹד פָּטוּר וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר לָזֶה שֶׁנִּתְקַל בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָרוּד בְּנַפְשׁוֹ׃

ט בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהוּא חַיָּב בִּנְזָקָיו שֶׁל שֵׁנִי כְּשֶׁהֶזַּק גּוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי. אֲבָל אִם הֶזִּקוּ כֵּלָיו פָּטוּר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל הַכֵּלִים בַּבּוֹר וְכָל תַּקָּלָה תּוֹלֶדֶת בּוֹר הוּא כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ׃

י הַקְּדָרִים וְהַזַּגְּגִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין זֶה אַחַר זֶה וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן וְהַשְּׁלִישִׁי בַּשֵּׁנִי וְכָל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד. הָרִאשׁוֹן חַיָּב בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי בֵּין שֶׁהֶזַּק בְּגוּפוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן הַמֻּטָּל בָּאָרֶץ בֵּין שֶׁהֶזַּק בְּמַשָּׂאוֹ. וְהַשֵּׁנִי חַיָּב בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ שֶׁל שְׁלִישִׁי אִם הֶזַּק בְּגוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי. אֲבָל אִם הֶזַּק בְּמַשָּׂאוֹ שֶׁל שֵׁנִי שֶׁנָּפַל פָּטוּר. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ הַשֵּׁנִי בּוֹר זֶה שֶׁהוּא מַשָּׂאִי אֵין אֲנִי הַכּוֹרֶה אוֹתוֹ שֶׁהֲרֵי הָרִאשׁוֹן הִפִּיל הַשֵּׁנִי עִם מַשָּׂאוֹ. וְאִם הִזְהִירוּ זֶה אֶת זֶה כֻּלָּן פְּטוּרִין׃

יא נָפַל הָרִאשׁוֹן וְהָיָה מֻטָּל לְרֹחַב הַדֶּרֶךְ וְנִתְקַל אֶחָד בְּרֹאשׁוֹ וְאֶחָד בְּרַגְלָיו וְאֶחָד בְּבִטְנוֹ הֲרֵי הוּא חַיָּב בְּנִזְקֵי כֻּלָּן הוֹאִיל וְהָיָה לוֹ לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד׃

יב הַשּׁוֹפֵךְ אֶת הַמַּיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהֶזַּק בָּהֶן אַחֵר חַיָּב בִּנְזָקָיו. וְאִם נִטְנְפוּ כֵּלָיו פָּטוּר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. נִבְלְעוּ הַמַּיִם בָּאָרֶץ וְנִשְׁאֲרָה הָאָרֶץ חֲלָקָה וְהֶחְלִיק וְנָפַל וְהֶזַּק בַּקַּרְקַע הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּנִזְקָיו׃

יג כָּל אֵלּוּ שֶׁפּוֹתְקִין בִּיבוֹתֵיהֶן וְגוֹרְפִין מְעָרוֹתֵיהֶן אֵין לָהֶן רְשׁוּת לִשְׁפֹּךְ הַמַּיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּימוֹת הַחַמָּה אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים יֵשׁ לָהֶן רְשׁוּת. וְאַף עַל פִּי כֵן אִם הֶזִּיק אָדָם אוֹ בְּהֵמָה בַּמַּיִם חַיָּבִין נֶזֶק שָׁלֵם:

יד לֹא יוֹצִיא אָדָם תִּבְנוֹ וְקַשּׁוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים כְּדֵי שֶׁיְּדוּשׁוּ וְיַעֲשׂוּ לוֹ זֶבֶל. וְאִם הוֹצִיא קְנָסוּהוּ חֲכָמִים שֶׁיְּהֵיוּ כְּהֶפְקֵר וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה מֵעֵת שֶׁנִּדּוֹשׁוּ וְהִשְׁבִּיחוּ. וְאִם קָדַם אָדָם וְזָכָה בָּהֶן מִשָּׁעָה הוֹצָאָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּהֶפְקֵר אִם הֶזִּיק בָּהֶן אָדָם אוֹ בְּהֵמָה הֲרֵי זֶה הַמּוֹצִיא חַיָּב לְשַׁלֵּם:

טו יֵשׁ לְכָל אָדָם לְהוֹצִיא אֶת הַזֶּבֶל וְהַגְּלָלִים לִרְשׁוּת הָרַבִּים בְּשָׁעַת הוֹצָאַת זְבָלִים וְלִצְבּוֹר אוֹתָן שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִשּׁוֹף בְּרִגְלֵי אָדָם [וְרִגְלֵי בְּהֵמָה]. וְאַף עַל פִּי כֵן אִם הִזִּיק חַיָּב לְשַׁלֵּם. וְחַיָּבִין עַל זֶה הַגָּלָל מִשּׁוּם גֵּזֶל כֵּיוָן שֶׁאֵין בּוֹ שֶׁבַח אִם נִדּוֹשׁ לֹא קָנְסוּ בּוֹ:

טז אֵין שׁוֹרִין טִיט בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְאֵין לוֹבְנִים לְבֵנִים. אֲבָל גּוֹבְלִין טִיט בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אֲבָל לֹא לְבֵנִים:

יז הַבּוֹנֶה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים הַמֵּבִיא אֲבָנִים מֵבִיא וְהַבּוֹנֶה בּוֹנֶה. וְכֻלָּן שֶׁהִזִּיקוּ חַיָּבִין לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם:

יח הַחוֹצֵב שֶׁחָצַב אֶבֶן וּמְסָרָהּ לְסַתָּת וְהֶזִּיק בָּהּ אָדָם אוֹ בְּהֵמָה הַסַּתָּת חַיָּב. וְסַתָּת שֶׁמָּסַר לְחַמָּר הַחַמָּר חַיָּב. מָסַר חַמָּר לְכַתָּף הַכַּתָּף חַיָּב. מָסַר כַּתָּף לְבוֹנֶה הַבּוֹנֶה חַיָּב. מְסָרָהּ הַבּוֹנֶה לְזֶה שֶׁמְּתַקֵּן יְשִׁיבָתָהּ בַּבִּנְיָן הַמְתַקֵּן חַיָּב. וְאִם אַחַר שֶׁהֶעֱלוּהָ עַל גַּבֵּי הַדִּימוֹס נָפְלָה וְהִזִּיקָה וְהָיוּ עוֹשִׂין בְּקַבָּלָנוּת כֻּלָּן חַיָּבִין. וּבִשְׁכִירוּת הָאַחֲרוֹן חַיָּב וְכֻלָּן פְּטוּרִין:

יט הַכֹּתֶל וְהָאֵילָן שֶׁנָּפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם וְאַף עַל פִּי שֶׁהִפְקִירָן. לְפִי שֶׁאֵינָן דּוֹמִים לַבּוֹר שֶׁהֲרֵי אֵין תְּחִלָּתָן לְהַזִּיק. וְאִם הָיוּ רְעוּעִין בֵּית דִּין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן לְקֹץ אֶת הָאִילָן וְלִסְתֹּר אֶת הַכֹּתֶל. וְכַמָּה הַזְּמַן שְׁלֹשִׁים יוֹם. נָפְלוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן וְהִזִּיקוּ פָּטוּר לְאַחַר הַזְּמַן חַיָּב מִפְּנֵי שֶׁשִּׁהָה אוֹתָן:

כ הַמַּצְנִיעַ אֶת הַקּוֹץ וְאֶת הַזְּכוּכִית וְהַגּוֹדֵר גְּדֵרוֹ בְּקוֹצִים וְהִפְרִיחַ לְרִשׁוּת הָרַבִּים וְהֶזִּיק אֶחָד בָּהֶן חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. וְאִם גָּדַר בְּקוֹצִים בְּצִמְצוּם בְּתוֹךְ רְשׁוּתוֹ פָּטוּר לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְחַכֵּךְ בַּכְּתָלִים:

כא הַמַּצְנִיעַ קוֹצָיו וּזְכוּכִיּוֹתָיו בְּתוֹךְ כָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וּבָא בַּעַל הַכֹּתֶל וְסָתַר אֶת כָּתְלוֹ וְנָפַל לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיק. אִם כֹּתֶל רָעוּעַ הָיָה הַמַּצְנִיעַ חַיָּב. וְאִם כֹּתֶל בָּרִיא הוּא בַּעַל הַכֹּתֶל חַיָּב:

כב חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מַצְנִיעִין אֶת הַקּוֹצִים וְאֶת הַזְּכוּכִיּוֹת בְּתוֹךְ שְׂדוֹתֵיהֶם בְּעֹמֶק שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בָּאָרֶץ כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲלֶה הַמַּחֲרֵשָׁה. וְאַחֵרִים שׂוֹרְפִים אוֹתָן בְּאֵשׁ. וַאֲחֵרִים מַשְׁלִיכִים אוֹתָן לַיָּם אוֹ לַנָּהָר כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵזֵק בָּהֶן אָדָם:

כג לֹא יְסַקֵּל אָדָם מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים. וְאֵין עוֹשִׂין חָלָל תַּחַת רְשׁוּת הָרַבִּים וְלֹא בּוֹרוֹת וְלֹא שִׂיחִין וְלֹא מְעָרוֹת וְאַף עַל פִּי שֶׁהֶעֱגָלָה יְכוֹלָה לְהַלֵּךְ עַל גַּבֵּיהֶן וְהִיא טְעוּנָה אֲבָנִים שֶׁמָּא תִּפָּחֵת מִלְמַטָּה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. וְהַחוֹפֵר בּוֹר לְצָרְכֵי רַבִּים מֻתָּר:

כד אֵין מוֹצִיאִין זִיזִין וּגְוִזְטְרָאוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ לְמַעְלָה מִגָּמָל וְרוֹכְבוֹ. וְהוּא שֶׁלֹּא יַאֲפִיל הַדֶּרֶךְ עַל בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים. וְאִם רָצָה כּוֹנֵס לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ וּמוֹצִיאוֹ. כְּנַס וְלֹא הוֹצִיא הֲרֵי זֶה מוֹצִיא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִיר כְּתָלִים לִמְקוֹמָן לְעוֹלָם. שֶׁכָּל מֵצַר שֶׁהֶחְזִיקוּ בּוֹ רַבִּים אָסוּר לְקַלְקְלוֹ:

כה לָקַח חָצֵר וּבָהּ זִיזִין וּגְוִזְטְרָאוֹת יוֹצְאוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקָתָהּ וְאִם נָפְלָה חוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ כְּשֶׁהָיְתָה:

כו אֵילָן שֶׁהוּא נוֹטֶה לִרְשׁוּת הָרַבִּים קוֹצֵץ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַגָּמָל עוֹבֵר בְּרוֹכְבוֹ. וּמַנִּיחִין מָקוֹם פָּנוּי מִשְּׁתֵּי שִׁפּוֹלוֹת הַנָּהָר כִּרְחַב כִּתְפֵּי הַמַּלָּחִים שֶׁיּוֹרְדִין שָׁם וּמוֹשְׁכִין הַסְּפִינָה. וְכָל אֵילָן הַנִּמְצָא בְּרֹחַב זֶה קוֹצְצִין אוֹתוֹ מִיָּד וְאֵין מַתְרִין בִּבְעָלָיו שֶׁהֲרֵי מְעַכֵּב מוֹשְׁכֵי הַסְּפִינָה:

כז מִי שֶׁהָיְתָה דֶּרֶךְ הָרַבִּים עוֹבֶרֶת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ נִטְּלָה וּנְתָנָהּ לָהֶם מִן הַצַּד מַה שֶּׁנָּתַן נָתַן וְזָכוּ בּוֹ וְזֶה שֶׁנִּטַּל לֹא זָכָה בּוֹ. וְכַמָּה רֹחַב דֶּרֶךְ הָרַבִּים אֵין פָּחוֹת מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת:

פרק יד

א הַמַּדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ וְעָבְרָה הַדְּלֵקָה [וְהִזִּיקָה] חַיָּב לְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב ה) "כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה" וְגוֹ' שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר וְגוֹ'. וְהַבְּעֵרָה מֵאֲבוֹת נְזִיקִין הִיא:

ב הִדְלִיק בְּתוֹךְ רְשׁוּתוֹ צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִסּוֹף הַמָּצַר כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲבֹר הַדְּלֵקָה לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ. וְכַמָּה שִׁעוּר הַהַרְחָקָה הַכֹּל לְפִי גֹּבַהּ הַדְּלֵקָה. וְאִם לֹא הִרְחִיק כָּרָאוּי וְעָבְרָה הָאֵשׁ וְהִזִּיקָה חַיָּב לְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם. הִרְחִיק כָּרָאוּי וְעָבְרָה וְהִזִּיקָה פְּטוּר שֶׁזּוֹ מַכָּה בִּידֵי שָׁמַיִם הִיא. וְכֵן אִם עָבְרָה נָהָר אוֹ שְׁלוּלִית שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַיִם וְרָחְבָּן שְׁמוֹנָה אַמּוֹת פָּטוּר:

ג עָבְרָה גָּדֵר אוֹמְדִין גֹּבַהּ הַגָּדֵר וְגֹבַהּ הַדְּלֵקָה וְהָעֵצִים אוֹ הַקּוֹצִים הַמְּצוּיִין שָׁם אִם אֵינָהּ רְאוּיָה לַעֲבֹר פָּטוּר וְאִם רְאוּיָה לַעֲבֹר חַיָּב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּאֵשׁ הַקּוֹדַחַת. אֲבָל אִם הָיָה לָהּ לַהַב גָּדוֹל הָעוֹלֶה וְנִכְפָּף מִגֹּבַהּ עֲלִיַּת הַלַּהַב וְהָיוּ עֵצִים מְצוּיִין שָׁם אֵין לָהּ אֹמֶד אֶלָּא אֲפִלּוּ עֶבְרָה אֶלֶף אַמָּה חַיָּב:

ד נִפְלָה דְּלֵקָה בַּחֲצֵרוֹ וְנָפַל גֶּדֶר שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַדְּלֵקָה וְעָבְרָה הַדְּלֵקָה בְּחָצֵר אַחֶרֶת. אִם הָיָה יָכוֹל לְגִדֵּר הַגֶּדֶר שֶׁנָּפַל וְלֹא גִּדְרוֹ חַיָּב. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְשׁוֹרוֹ שֶׁיָּצָא וְהִזִּיק שֶׁהָיָה לוֹ לְשָׁמְרוֹ וְלֹא שְׁמָרוֹ:

ה הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמָּסַר לָהֶן גַּחֶלֶת וְלִבּוּהּ שֶׁדֶּרֶךְ הַגַּחֶלֶת לְהִכָּבוֹת מֵאֵלֶיהָ קֹדֶם שֶׁתַּעֲבֹר וְתַדְלִיק. אֲבָל אִם מָסַר לָהֶן שַׁלְהֶבֶת חַיָּב שֶׁהֲרֵי מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ:

ו שָׁלַח אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד פִּקֵּחַ זֶה הַפִּקֵּחַ שֶׁהִבְעִיר חַיָּב לְשַׁלֵּם וְהַשּׁוֹלֵחַ פָּטוּר. וְכֵן אִם הִנִּיחַ שׁוֹמֵר לִשְׁמֹר הַבְּעֵרָה הַשּׁוֹמֵר חַיָּב:

ז אֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים הַמֵּבִיא אֶת הָעֵצִים חַיָּב. אֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר הַמֵּבִיא אֶת הָאוּר חַיָּב. בָּא אַחֵר וְלִבָּהּ הַמְלַבֶּה חַיָּב. לִבַּתּוּ רוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה תָּמִיד הֲרֵי כֻּלָּן פְּטוּרִין. לִבָּה וְלִבַּתּוּ הָרוּחַ חַיָּב שֶׁהֲרֵי הוּא גָּרַם וְכָל הַגּוֹרֵם לְהַזִּיק מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבַּנְּכָסִים כִּשְׁאָר כָּל הַמַּזִּיקִין:

ח אֵשׁ שֶׁיָּצְאָה וְאָכְלָה עֵצִים אוֹ אֲבָנִים אוֹ עָפָר חַיָּב לְשַׁלֵּם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב ה) "וּמָצְאָה קֹצִים" כוּ' (שמות כב ה) "אוֹ הַשָּׂדֶה". אָכְלָה גְּדִישׁ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ וְהֵיוּ כֵּלִים טְמוּנִים בְּתוֹךְ הַגְּדִישׁ אִם הָיוּ כְּגוֹן מוֹרִיגִים וּכְלֵי בָּקָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן אַנְשֵׁי הַשָּׂדֶה לְטָמְנָם בַּגְּדִישׁ חַיָּב לְשַׁלֵּם. הָיוּ בְּגָדִים וּכְלֵי זְכוּכִית וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן פָּטוּר עַל הַכֵּלִים:

ט בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ. אֲבָל בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְעָבְרָה לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ פָּטוּר עַל כָּל הַכֵּלִים הַטְּמוּנִים בַּגְּדִישׁ אֲבָל מְשַׁלֵּם הוּא שִׁעוּר מָקוֹם הַכֵּלִים וְרוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מָלֵא גָּדִישׁ שֶׁל חִטִּים אוֹ שֶׁל שְׂעוֹרִים:

י הַמַּדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ וְיָצְאָה הָאֵשׁ וְנָאֲכַל הַגְּדִישׁ וְהָיָה גְּדִי כָּפוּת לוֹ וְעֶבֶד סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ חַיָּב. שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לַעֲשׂוֹת בְּגָדִישׁ. הָיָה עֶבֶד כָּפוּת לוֹ וּגְדִי סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ פָּטוּר:

יא הַמַּשְׁאִיל מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ וְהִגְדִּישׁ בּוֹ וְהִטְמִין בּוֹ כֵּלִים וְהִדְלִיק הַמַּשְׁאִיל וְשָׂרַף הַגָּדִישׁ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי גָּדִישׁ בִּלְבַד. הִשְׁאִילוֹ מָקוֹם לְהַגְדִּישׁ חִטִּים וְהִגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים אוֹ לְהַגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים וְהִגְדִּישׁ חִטִּים אוֹ שֶׁהִגְדִּישׁ חִטִּים וְחִפָּם בְּשְׂעוֹרִים אוֹ שֶׁהִגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים וְחִפָּם בְּחִטִּים אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לוֹ אֶלָּא דְּמֵי שְׂעוֹרִים בִּלְבַד:

יב הַמַּדְלִיק אֶת הַבִּירָה שֶׁל חֲבֵרוֹ מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ. שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כָּל כֵּלֵיהֶם וְכָל חֻפְצֵיהֶם בַּבָּתִּים. וְכָל שֶׁיִּטְעֹן בַּעַל הַבַּיִת הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל. וּשְׁבוּעָה זוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וּבִלְבַד שֶׁיִּטְעֹן דְּבָרִים שֶׁהוּא אָמוּד בָּהֶן אוֹ שֶׁהוּא לָמוּד לִהְיוֹת אוֹתָן הַדְּבָרִים שֶׁטָּעַן פִּקְדוֹן אֶצְלוֹ:

יג גָּמָל שֶׁהוּא טָעוּן פִּשְׁתָּן וְעוֹבֵר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנִכְנַס פִּשְׁתָּנוֹ לְתוֹךְ הַחֲנוּת וְדָלְקָה בְּנֵרוֹ שֶׁל חֶנְוָנִי וְהִדְלִיק אֶת כָּל הַבִּירָה בַּעַל הַגָּמָל חַיָּב מִפְּנֵי שֶׁהִרְבָּה בְּמַשּׂאוֹי בֵּין שֶׁעָמְדָה הַבְּהֵמָה בֵּין שֶׁלֹּא עָמְדָה. הִנִּיחַ הַחֶנְוָנִי נֵרוֹ מִבַּחוּץ הַחֶנְוָנִי חַיָּב אַף בִּדְמֵי פִּשְׁתָּן מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחַ נֵרוֹ מִבַּחוּץ. וְאֶפִלּוּ נֵר חֲנֻכָּה הָיָה לוֹ לֵישֵׁב וְלִשְׁמֹר׃

יד הַכּוֹפֵף קָמָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ לִפְנֵי הָאֵשׁ עַד שֶׁתִּדְלַק אִם אֵין הָאֵשׁ מַגַּעַת לָהּ אֶלָּא בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וְהַטּוֹמֵן קָמָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בָּעָפָר אוֹ בְּתֶבֶן וְעָבְרָה הָאֵשׁ וְאָכְלָה אוֹתָהּ הֲרֵי הַטּוֹמֵן פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם מִפְּנֵי שֶׁהַמַּדְלִיק אֶת הָאֵשׁ פָּטוּר עַל הַטָּמוּן׃

טו אֵשׁ שֶׁעָבְרָה וְהִזִּיקָה אֶת הָאָדָם וְחָבְלָה בּוֹ הֲרֵי הַמַּבְעִיר חַיָּב בְּנָזְקָיו וּבְשִׁבְתּוֹ וּבְרִפּוּיוֹ וּבְצַעֲרוֹ וּבְבָשְׁתּוֹ כְּאִלּוּ הִזִּיקוֹ בְּיָדוֹ. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאִשּׁוֹ מָמוֹנוֹ הוּא הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהִזִּיקָה בְּחִצָּיו. אֲבָל אִם הִזִּיקָה בְּהֶמְתּוֹ אוֹ בּוֹרוֹ אֶת הָאָדָם אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּנֵזֶק בִּלְבַד כְּמוֹ שֶׁבֹּאַרְנוּ׃

טז כָּל תּוֹלְדוֹת הָאֵשׁ הֲרֵי הֵן כְּאֵשׁ. כֵּיצַד. הִנִּיחַ אֶבֶן אוֹ סַכִּין אוֹ מַשָּׂא בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ חַיָּב לְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם שֶׁכָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן תּוֹלְדוֹת הַבְּעֵרָה הֵן. וְאִם נָפְלוּ בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ פָּטוּר׃ סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן בְּסַ"ד